

به نام خدا

راهنمای اجرای برنامه آموزشی و تربیتی در دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت آمادگی

برای استفاده آموزگاران و مربیان در مدارس و کودکستان‌ها

به انضمام راهنمای برنامه زبان آموزی کودکان پیش‌دبستانی در مناطق دوزبانه

برمبنای مصوبات جلسه ۷۷۰ شورای عالی آموزش و پرورش

سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک

معاونت راهبری و نظارت

- ۱- مقدمه
- ۲- اهداف برنامه
- ۳- اصول
- ۴- رویکرد برنامه
- ۵- راهبردهای و فعالیتهای
- ۶- زمان بندی
- ۷- ارزشیابی برنامه
- ۸- ضمیمه (اهداف برنامه زبان آموزی در مناطق دوزبانه)

۱- مقدمه

باتوجه به مقررات ثبت نام کودکانها مندرج در بند ۴ بخش «ج» مقررات ثبت نام سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به شماره ۱۴۰/۱۱۲ مورخ ۱۴۰۳/۲/۱۸ و به استناد مصوبه جلسه دهم شورای ستادی برنامه ریزی و نظارت تعلیم و تربیت کودک و در راستای اجرای وظایف و مأموریت های متناسب با بند ۴ ماده ۶ اساسنامه سازمان مالی تعلیم و تربیت کودک مبنی بر ایجاد ظرفیت و تسهیلات برای پوشش کامل کودکان، دوره آمادگی کوتاه مدت تابستانی به عنوان دوره جبرانی و اضطراری ویژه نوآموزان بدو ورود به پایه اول دبستان، بازمانده از آموزش های یک ساله پیش دبستانی در استان ها، شهرستان ها، نواحی و مناطق کشور برگزار می گردد. از این رو منبع راهنمای اجرای برنامه آموزشی و تربیتی در دوره های آموزشی کوتاه مدت آمادگی برای استفاده آموزگاران و مربیان در مدارس و کودکانها به انضمام راهنمای برنامه زبان آموزی کودکان پیش دبستانی در مناطق دوزبانه که بر مبنای مصوبات جلسه ۷۷۰ شورای عالی آموزش و پرورش تهیه و تنظیم شده است، جهت استفاده مدرسان دوره های آموزشی، آموزگاران و مربیان کلاسها، مدیران، کارشناسان و ناظران این دوره آموزشی به شرح ذیل تقدیم می گردد.

۲- اهداف:

اهداف برنامه و فعالیت‌های دوره پیش‌دبستانی برگرفته از اهداف مندرج در اساسنامه دوره پیش‌دبستانی مصوب جلسه ۷۷۰ شورای عالی آموزش و پرورش و متناسب با شرایط سنی نوآموزان به شرح زیر می‌باشد:

اهداف
پرورش مهارت‌های جسمی - حرکتی
پرورش روحیه و رفتار عاطفی
پرورش مهارت‌های ذهنی
پرورش صفات اخلاقی و رفتارهای اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی
انس با قرآن و علاقه به یادگیری آن
پرورش ذوق هنری و زیبایی‌شناسی
تقویت حس دینی و علایق مذهبی
پرورش مهارت‌های زبان فارسی
پرورش هویت ملی
ارتقای سطح بهداشت و ایمنی
آشنایی با محیط‌زیست و علاقه و انس با طبیعت و حفظ آن

هدف‌های تفصیلی دوره پیش‌دبستان

هدف‌های زیر اهداف مندرج در اصول و چارچوب مصوب برنامه اقتباس شده است.

هدف اول: پرورش مهارت‌های جسمی - حرکتی

الف- توسعه توانایی‌های جسمی - حرکتی

انجام‌دادن صحیح فعالیت‌هایی چون نشستن، راه‌رفتن، چرخیدن، جهیدن، دویدن، پریدن، درج‌زدن، جمع و باز کردن اندام‌ها، خوابیدن و....

ب- تقویت و هماهنگی توانایی‌های جسمی - حرکتی

لی‌لی کردن - جاخالی‌دادن - راه‌رفتن روی خطوط مستقیم، زاویه‌دار و شیب‌دار - هدف‌گیری - ضربه‌زدن با پا و دست - بریدن - سوزن‌نخ کردن (سوزن بزرگ و نوک‌گرد) - دوختن - تا کردن - چسباندن - پر خالی کردن - بستن بند کفش - باز و بسته کردن دکمه - ترسیم - رنگ کردن - تقلیدکردن از حرکات - حمل صحیح اشیای - پرتاب و دریافت کردن اشیا و....

■ هدف دوم: پرورش روحیه و رفتار عاطفی

الف- ابراز صحیح عواطف در زمان و مکان مناسب

- ابراز محبت، همدلی و همدردی با دیگران، به فراخور شرایط و اشخاص
- ابراز خوشحالی و تقدیر از کارهای شایسته‌ی دیگران
- ابراز ناخشنودی از کارهای ناشایست
- و....

ب- شناخت، کنترل و ابراز مناسب هیجانات

- واکنش صحیح به هنگام شادی، سرور و خنده و یا غم، اندوه و گریه
- خودکنترلی به هنگام خشم و نفرت
- برخورد مناسب در زمان ترس، اضطراب و نگرانی
- و....

■ هدف سوم: پرورش مهارت‌های ذهنی^۱

الف- افزایش دقت و تمرکز

- افزایش تمرکز ۱۵-۱۰ دقیقه، از طریق تجارب یادگیری
- تقویت قدرت حافظه

^۱ در این موضوع، تقویت قدرت حافظه مورد نظر است نه افزایش میزان محفوظات.

ب- ارتقای توانایی تفکر منطقی، حل مسئله و تصمیم‌گیری

- تمایل به گوش دادن نظر دیگران در حل مسائل
- تصمیم‌گیری در انجام دادن فعالیت‌های روزانه و ارائه‌ی راه حل برای مسائل روزمره
- بیان دلایل منطقی ساده برای عمل خود

پ- پرورش خلاقیت

- ارائه‌ی ایده‌های نو و راه‌حل‌های عملی جدید (از نگاه کودک) با استفاده از امکانات موجود
- پاسخ‌گویی به سؤالات از نوع باز
- علاقه به تولید و مشارکت در فعالیت‌ها و بازی‌های خلاق

ت- تقویت روحیه‌ی پرسشگری

- علاقه به پرسش در زمینه‌های گوناگون (اتفاقات روزمره، محیط، پدیده‌ها و خودش)
- پیگیری پاسخ‌ها و طرح سؤالات جدید
- علاقه به مشارکت در بازی‌ها و فعالیت‌هایی که چستی و چرایی را مطرح می‌کند

ث- ارتقای سطح مهارت تشخیص با بهره‌گیری از حواس پنج‌گانه

- تشخیص رنگ‌ها، طعم‌ها، بوها، دما، زبری، نرمی و....
- درک مفهوم اندازه و مقدار (کوچ، بزرگ / کوتاه، بلند / کم، زیاد / و....)
- درک مفاهیم فضایی (بالا، پایین / زیر، رو / پشت، جلو / داخل، خارج / راست، چپ / کنار)
- تشخیص اشیاء و اشکال و ویژگی‌های آنها (چهارگوش، گردی، سه‌گوش)
- دسته‌بندی براساس دو، تا سه ویژگی (اندازه - رنگ - شکل)
- مرتب کردن (از کوچک به بزرگ و بالعکس، کوتاه به بلند و بالعکس، کم‌رنگ به پررنگ و بالعکس)
- برقراری تناظر یک‌به‌یک بین اعضای دو مجموعه
- تعیین اندازه‌ی اشیاء بدون استفاده از ابزار استاندارد (وزن، مقدار، درازا و پهنا)
- تشخیص رابطه‌ی کل و جزء
- تشخیص عدم تعلق یک شیء به یک مجموعه

■ هدف چهارم: پرورش صفات اخلاقی و رفتارهای اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی

الف- در حوزه اجتماعی

- تمایل به گوش دادن نظر دیگران
- مهربانی با دیگران و بیزارى از بدکاران و دشمنان
- احترام گزاردن به دیگران (پدر و مادر، بزرگ‌ترها، مربیان و معلّم‌ها، هم‌سالان، کوچک‌ترها)

- انعطاف‌پذیری
- رعایت قوانین گروهی
- مشارکت‌پذیری در فعالیت‌ها
- توانایی ابراز خود در جمع
- آشنایی با هدیه دادن در موقعیت‌های مناسب
- رعایت آداب روابط اجتماعی (سلام کردن، خداحافظی کردن، خوش‌قولی، تشکر، عذرخواهی، در زدن و اجازه گرفتن قبل از ورود به اتاق و کلاس و....)
- امانت‌داری و حفظ اموال عمومی
- راست‌گویی و صداقت در روابط اجتماعی
- همدردی کردن با دیگران
- کمک کردن به دیگران
- آشنایی و استفاده‌ی صحیح از بعضی رسانه‌ها (رادیو، تلویزیون، رایانه، کتاب، مجله و....)
- آشنایی با مقررات عبور و مرور (چراغ راهنما، پل عابر پیاده و....)
- آشنایی با برخی مشاغل و احترام گزاردن به آنها (معلم، پزشک، کشاورز، پلیس، رفتگر، نانوا و....)
- آشنایی با نحوه‌ی زندگی مردم و احترام به آن (شهری، روستایی، چادرنشینی)

ب- در حوزه‌ی فردی

- توجه به نظارت و آراستگی
- عادت به راست‌گویی
- نظم‌پذیری در کارها (وقت‌شناسی و....)
- انجام دادن کارهای شخصی
- آشنایی با برخی آداب خوردن و آشامیدن
- صبر و تحمل در کارها
- درست مصرف کردن
- انتقاد‌پذیری
- افزایش اعتماد به نفس (دوست داشتن خود، احترام به خود و....)
- آشنایی و علاقه به فرهنگ حیا و عفاف مانند پوشش اسلامی

■ **هدف پنجم: انس با قرآن و علاقه به یادگیری آن**

رویکرد برنامه‌ی قرآن^۲ در دوره‌ی پیش‌دبستان، «اُنس کودک با قرآن کریم و علاقه به یادگیری آن» است. این رویکرد با توجه به مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان (شکوفایی فطرت الهی)^۳ انتخاب شده است. باتوجه‌به این رویکرد هر نوع یاددهی و یادگیری بر اساس علاقه و پذیرش کودک بوده و از اجبار و تحمیل به‌دور است. براین‌اساس هر فعالیتی که زمینه‌ی آشنایی، علاقه و ارتباط کودک را با قرآن کریم فراهم آورد و موجب علاقه‌ی او به قرآن و یادگیری آن شود، اُنس با قرآن در دوره‌ی پیش‌دبستان محسوب می‌شود. این امر می‌تواند از طریق گوش‌دادن به قرائت قرآن و الگوگیری از آن، حفظ برخی از سوره‌ها و آیات، خواندن قرآن، آشنایی با برخی از داستان‌ها و معنای آیات متناسب با درک کودک در قالب فعالیت یاددهی – یادگیری پیش‌دبستانی طراحی شود؛ به‌شرط آنکه این فعالیت‌ها در چارچوب اصول مندرج در این برنامه باشد. قابل ذکر است انجام این فعالیت‌های قرآنی لزوماً به معنای رسیدن به حدّ خاصی از یادگیری نیست، بلکه زمینه‌ساز علاقه‌ی کودک به قرآن کریم و یادگیری آن است.

هدف: علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن

این هدف در قالب فعالیت‌های متنوع و جذاب یاددهی – یادگیری دوره‌ی پیش‌دبستان و در قلمروهای زیر محقق می‌شود.

۱. علاقه به شنیدن قرائت زیبا و جذاب آیات قرآن کریم

شنیدن صوت زیبان قرآن

علاقه به شرکت در جمع‌خوانی سوره‌های کوتاه قرآن و سعی در تقلید از قرائت زیبای آن.

۲. علاقه به حفظ برخی آیات و سوره‌های کوتاه قرآن کریم

حفظ برخی سوره‌هایی که دارای آیات ساده، موزون و کوتاه است؛ مانند سوره‌های توحید، کوثر، ناس، عصر، نصر، حمد، فلق، قدر.

حفظ برخی از عبارات و آیاتی که دارای ترکیب‌های ساده، روان، موزون و کوتاه باشد (حدود ۵ کلمه)

۳. آشنایی با برخی از آموزه‌های قرآنی

آشنایی با برخی از آموزه‌های اخلاقی و رفتاری از قرآن کریم یا درباره‌ی قرآن کریم

آشنایی با برخی از صفات خدا مانند مهربانی، بخشنده‌گی، توانایی در قالب آموزه‌های قرآنی

آشنایی به حفظ اشعار و سرودهای قرآنی.

۴. علاقه به شنیدن برخی از داستان‌های قرآنی

آشنایی با برخی از داستان‌های قرآن کریم

آشنایی با داستان‌هایی درباره‌ی قرآن کریم یا آموزه‌های قرآنی.

۵. علاقه به یادگیری خواندن قرآن کریم

خواندن کلمات، عبارات و آیات ساده و کوتاه قرآن کریم.

تذکر مهم: فعالیت‌های یاددهی قرآن کریم در قلمروهای فوق، زمینه‌ساز اُنس و علاقه به قرآن کریم است. اُنس با قرآن، محصول علاقه و ارتباط مستمر با آن است که به‌تدریج حاصل می‌شود. کودکان با توجه به ویژگی‌های فردی و استعدادهای ذهنی خود به بخشی از این توانایی‌ها دست می‌یابند؛ از این‌رو، هر نوع آموزش به کودکان از الزام و اجبار به دور بوده و دستیابی به حدّ خاصی از یادگیری مورد نظر نیست.

^۲ این برنامه در چارچوب راهنمای تحصیلی برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان، تهیه شده است.

^۳ برای آثاری بیشتر با رویکرد به راهنمایی تفصیلی یاد شده مراجعه شود.

■ هدف ششم: پرورش ذوق هنری و زیبایی‌شناسی

الف- توجه به زیبایی‌های آفرینش و لذت‌بردن از آنها

بیان و توصیف زیبایی محیط زندگی

بیان احساسات (کلامی و غیرکلامی)

ب- خلق آثار هنری یا اجرای آن

ساختن کار دستی

نقاشی کردن / ترکیب رنگ‌ها / رنگ‌آمیزی کردن

حفظ اشعار موزون / بیان کلمه‌های معنادار و هم قافیه / شناخت و تولید صدای موزون

بیان و خلق داستان

شرکت در نمایش‌های خلاق

■ هدف هفتم: تقویت حس دینی و علایق مذهبی

الف- تقویت انس و ارتباط با خداوند مهربان با عنایت به:

دوست داشتن خدا / شروع کار با نام خدا

علاقه به کارهایی که خدا دوست دارد (نماز، روزه، پاکی و...)

دعا کردن

ب- آشنایی با نعمت‌های خداوند و تشکر از او

آشنایی با نعمت‌های خداوند؛ از جمله: پدر، مادر، خواهر، برادر / اعضای بدن، زیبایی‌های آفرینش (گیاهان، باران و...)

شکرگزاری از خداوند / تشکر از دیگران

پ- آشنایی با پیامبران و اهل بیت (ع) و انس با ایشان، با تأکید بر خیرین پیامبر - صلی الله علیه و آله - و آخرین پیشوای معصوم - علیه السلام

آشنایی با پیامبران و ائمه - علیهم السلام - با تأکید بر رفتار آنان با کودکان / احترام گزاردن به آنان

سعی در خشنود کردن چهارده معصوم - علیهم السلام - خاصه امام‌زمان - عجل الله فرجه - از طریق انجام دادن کارهای خوب مانند محبت کردن و احترام گزاردن به پدر، مادر، مربی و دیگران

هدف هشتم: پرورش هویت ملی^۴

الف- تقویت تعلقات دینی و ملی

افتخار به مسلمان و ایرانی بودن

آشنایی و علاقه به امام خمینی (ره)، رهبری انقلاب و شخصیت‌های دینی و ملی

^۴ اهداف مندرج در این بخش بر اساس اعتقادات قاطبه‌ی ایرانیان تنظیم گردیده و پیروان سایر مذاهب و ادیان رسمی کشور در چارچوب قانون اساسی ج.ا.ا و مفاد این راهنما تابع عقاید خود هستند. در ضمن، افتخار به مسلمان و ایرانی بودن (مندرج در بند الف) مغایرتی با اصل احترام نسبت به اقوام و نژادهای غیر ایرانی ندارد.

- آشنایی و علاقه به مسجد و مکان‌های زیارتی
- آشنایی و علاقه به میراث فرهنگی (اماکن تاریخی، آداب و رسوم پسندیده و...)

ب- شناخت، تقویت علاقه و احترام به نمادهای ملی

- شناخت پرچم جمهوری اسلامی ایران و احترام به آن
- حفظ کردن سرود ملی کشور و احترام به آن
- آشنایی اجمالی با نقشه کشور ایران
- آشنایی با زبان فارسی و علاقه به آن
- آشنایی با نام رهبر و رئیس‌جمهوری و احترام به آنها

پ- آشنایی و احترام گزاردن به آداب‌ورسوم و مناسبت‌های دینی و ملی

- از قبیل اعیاد و مناسبت‌های مهم اسلامی، ایرانی و انقلابی (مبعث، غدیر، نیمه شعبان، فطر، قربان و نوروز، محرم و روز عاشورا، ماه رمضان، شب‌های قدر، دهه‌ی فجر، ۱۲ فروردین، روز مادر، روز پدر، روز معلم، روز طبیعت، روز درختکاری و شب یلدا) و علاقه به حضور در مناسبت‌ها.

■ هدف نهم: پرورش مهارت‌های زبان فارسی

الف- پرورش مهارت‌های زبان در مناطق فارسی زبان

۱- گوش دادن

- ۱-۱. دقت در گوش دادن
  - تشخیص زیر و بمی صداها
  - تشخیص و پیدا کردن منبع و جهت صدا
  - توجه و دقت به صداهاى اول و آخر کلمات
  - گوش دادن و تشخیص صداهاى پیرامون (ریزش باران، صدای سم اسب، صدای حیوانات، ضربان قلب، آژیر، بوق و...)
  - گوش دادن به سخنان دیگران
  - گوش دادن به سکوت
- ۲-۱. گوش دادن به سکوت
  - درک اشارات، لحن و آهنگ در کلام
  - درک گونه‌ی زبان فارسی معیار (محاوره‌ای و نوشتاری)
  - پیروی از دستورالعمل‌ها و فرمان‌های ساده (تا سه فرمان)
  - درک کلام موزون
  - گسترش گنجینه‌ی واژگان.
- ۳-۱. دریافت هسته‌ی معنایی پیام
  - درک نظریات محسوس گوینده

- ۴-۱. ارتباط میان بخش‌های یک پیام
- تشخیص توالی رویدادها در قصه
  - ارتباط بین پیام‌های کلامی و غیر کلامی

۲- سخن گفتن

- ۱-۲. به‌کارگیری کار افزارهای مناسب ارتباطی در سخن گفتن
- به‌کارگیری مناسب حرکات اعضای بدن (دست، سر، چهره و...)
  - به‌کارگیری مناسب لحن و آهنگ صدا در موقعیت‌های مختلف سخن گفتن.
- ۲-۲. حرکت از سخن خود محور به گفت‌وگوی دوسویه
- پاسخ به سؤالات
- ۳-۲. سخن گفتن در برابر جمع
- بیان اندیشه، توصیف و توضیح دیده‌ها و شنیده‌ها و جمع بدون اضطراب و شتاب‌زدگی
  - بیان احساسات خود در شادی‌ها و غم‌ها
  - بیان صحیح کلمات
  - به‌کارگیری جملات و عبارات کوتاه
  - کامل کردن عبارات کوتاه (گفتاری)
  - به‌کارگیری سبک‌های زبان غیررسمی (دوستانه، مؤدبانه)

۳- خواندن

- درک پیام تصویر (متوالی و غیرمتوالی)
- ارتباط بین بخش‌های مختلف تصاویر
- ارتباط نماد تصویری با نماد نوشتاری

۴- نوشتن

- صحیح به دست گرفتن مداد
- دوره‌کشی نوشتاری
- وصل کردن خط چین‌ها و نقطه‌ها
- ترسیم خطوط جهت‌دار و منظم از راست به چپ/ افقی و عمودی
- ترسیم تفکرات در قالب خطوط ابداعی

ب- آموزش زبان فارسی در مناطق دو زبانه

۱. کسب توانش نسبی زبانی و ارتباطی
۲. ارتقای نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی

■ هدف دهم: ارتقای سطح بهداشت و ایمنی

الف- بهداشت جسمی

- آشنایی با اعضای بدن و نحوه‌ی مراقبت از آنها (چشم، گوش، دندان، پوست و...)
- رعایت بهداشت بدن (استحمام، مسواک‌زدن، کوتاه نگه‌داشتن ناخن و...)
- استفاده از وسایل شخصی (مسواک، لیوان، دستمال، شانه و...)
- رعایت بهداشت هنگام غذا خوردن (شستن دست‌ها، نخوردن میوه‌ی نشسته و...)
- رعایت بهداشت در استفاده از پوشاک
- تغذیه‌ی سالم و مفید
- رعایت بهداشت در مکان‌های عمومی (پارک‌ها، مراکز آموزشی و...)
- رعایت بهداشت پس از تماس با حیوانات، گیاهان، خاک و...

ب- ایمنی

- رعایت نکات ایمنی هنگام فعالیت‌ها
- رعایت ایمنی در حوادث غیر مترقبه (متناسب محیط زندگی)
- پرهیز از بازی با وسایل خطرناک (چاقو، کبریت، اجاق‌گاز، بخاری و...)
- پرهیز از ارتباط با افراد نا آشنا بدون حضور بزرگ‌ترها (پدر، مادر و...)

■ هدف یازدهم: آشنایی با محیط زیست و علاقه و انس با طبیعت و حفظ آن

الف- آشنایی با نعمت‌های خداوند و زیبایی‌های آفرینش

- محیط زیست و توجه به زیبایی‌های آن (خانه، خیابان، پارک، جنگل، کوه، دریا، رود)
- گیاهان، ویژگی‌ها، زیبایی‌ها و فواید آنها
- جانوران، ویژگی‌ها، زیبایی‌ها و فواید آنها
- آب، زیبایی‌ها و نقش آن در زندگی موجودات
- آسمان و زیبایی‌های آن (خورشید و آفتاب، ماه و مهتاب، ستارگان، روز و شب، ابر و...)
- منابع (آب، برق، گاز، سوخت، درخت و...)
- هوا و نقش آن در زندگی موجودات

ب- حفظ و مراقبت از نعمت‌های خداوند

- حفظ و مراقبت از گیاهان (آب دادن به گیاهان، خودداری از شکستن شاخه‌ها و...)
- حفظ و مراقبت از حیوانات (غذا دادن به آنها، خودداری از آزار دادن آنها و...)
- صرفه‌جویی در مصرف منابع (آب، برق، گاز، درخت و...)

خودداری از آلوده کردن آبها

ریختن زباله در کیسه یا سطل مخصوص / تفکیک زباله و علت آن

خودداری از ایجاد آلودگی‌های صوتی

آشنایی با آلوده‌کننده‌های هوا

۳- اصول حاکم بر برنامه

- ۱- کودک نعمت و امانت خداوند یکتا بعنوان رب العالمین است و به محبت و تکریم او تأکید می شود.
- ۲- برنامه آموزشی با اسناد بالادستی و تحولی نظام آموزش و پرورش کشور هماهنگی دارد.
- ۳- تحقق اهداف و مأموریت این دوره، قائم بر تولیت و مشارکت فعال خانواده است.
- ۴- برنامه این دوره قائم بر گرایش‌های فطری، توانایی‌ها، نیازها، علایق، ویژگی‌های کودک است.
- ۵- در برنامه این دوره به بازی، نشاط، خلاقیت، آزادی عمل و فعالیت‌های متنوع کودک تأکید می‌شود.
- ۶- به بهره‌مندی از نیروی انسانی متعهد و متخصص در فرایند تعلیم و تربیت کودک تأکید دارد.
- ۷- در ایجاد فرصت‌های تربیتی و تجارب یادگیری به فرهنگ بومی، محلی و همچنین تفاوت‌های فردی و نقش‌های جنسیتی کودکان توجه دارد.
- ۸- بهره‌مندی از فن‌آوری‌های نوین، آموزش‌های ترکیبی و چندرسانه‌ای مورد تأکید است.
- ۹- ارزشیابی جامع به‌منظور بررسی و اصلاح همه عناصر برنامه و فعالیت‌های یاددهی یادگیری به‌طور منظم انجام می‌گیرد.
- ۱۰- در تحقق هدف‌های این دوره، نقش الگویی خانواده و مربی مورد تأکید است.

۴- رویکرد برنامه

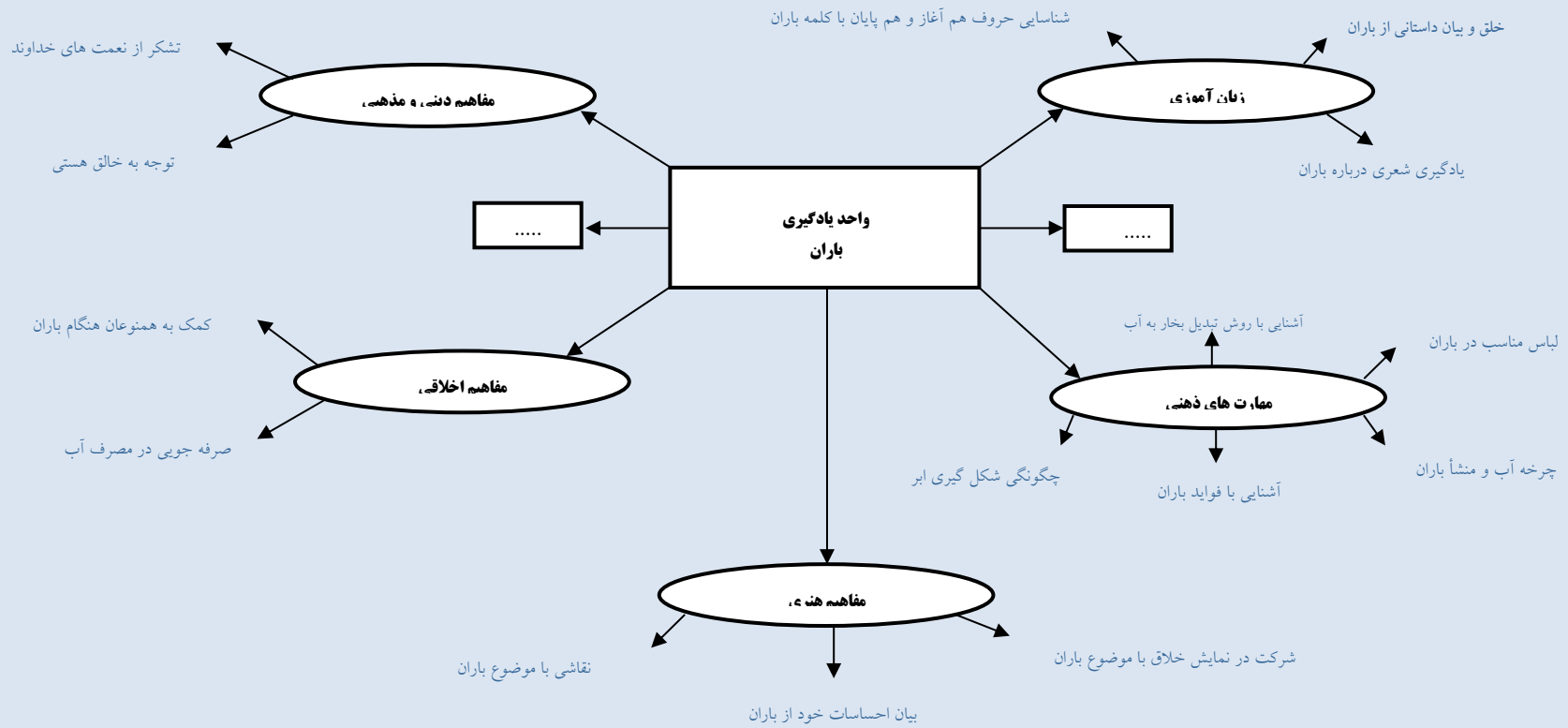
رویکرد اصلی برنامه های آموزشی در دوران قبل از دبستان رویکرد تلفیقی است. منظور از تلفیق در برنامه آموزشی پیش دبستانی، ارائه مفاهیم کلی و کاربردی از موضوعات یادگیری است که در آن رشته ها و معارف گوناگون حوزه های دانشی در یک قالب کلی جمع شده و به عنوان یک برنامه آموزشی مرتبط با زندگی روزمره در کلاس درس ارائه می شود که آن برنامه آموزشی را واحد کار یا واحد یادگیری می نامیم.

واحد کار یا واحد یادگیری روشی فرایندمحور در آموزش نوآموزان پیش دبستانی است که متناسب با ویژگی های یادگیری آنان بوده و طی آن، مفاهیم آموزشی در قالب فعالیت هایی مختلف تلفیق شده و حول یک محور واحد به کودکان ارائه می گردد. به عبارت دیگر در روش واحد کار، به یک موضوع مشخص از جهات گوناگون پرداخته می شود و طی یک فرایند زمانی که ممکن است از چند روز تا چند هفته طول بکشد، به عنوان دست مایه ای برای اجرای برنامه آموزشی در مدرسه و کلاس مورد استفاده قرار می گیرد.

در این روش، مباحث و مفاهیم آموزشی و تربیتی جدا از هم نیستند؛ بنابراین مفاهیمی چون زبان آموزی، بهداشت، هنر، علوم تجربی، ریاضیات و مهارت های زندگی و... در قالب یک عنوان کلی تلفیق می شوند و برای مدتی معین در کلاس درس مورد استفاده قرار می گیرند.

به عنوان مثال به شبکه مفهومی زیر توجه نمایید:

در این شکل یک واحد کار فرضی در قالب شبکه ای از مفاهیم تحت عنوان «باران» انتخاب شده و مفاهیم مرتبط با آن انتخاب شده است که هر کدام از آنها با روش ها و فعالیت هایی چون بازی، کاردستی، نقاشی، قصه، مشاهده، نمایش خلاق و... در یک مدت معین به کودکان آموخته می شود:

همان طور که مشاهده می‌شود شبکه‌ای از مفاهیم مرتبط و پیوسته حول محوری به نام واحد کار باران گرد هم آورده می‌شود که برای آموزش هر کدام از آن‌ها ممکن است یک یا چند جلسه آموزشی برگزار شود. با اجرای کامل این واحد یادگیری، آموزه‌های مختلف از حوزه اهداف آموزشی دوره تحصیلی پیش‌دبستانی با محور باران آموخته می‌شود. از آن جا که مفاهیم با هم مرتبط هستند، انتظار می‌رود با اجرای آن، یادگیری نوآموزان معنی‌دار بوده، عمیق و پایدار باشد.

این شیوه آموزشی که ویژه دوره پیش‌دبستانی است، مزایای دیگری هم دارد. انعطاف‌پذیری از ویژگی‌های این روش است. به طوری که مربی می‌تواند مفاهیم مرتبط و منسجم با موضوع را با خلاقیت و ابتکار خویش گسترش داده و تا آنجا که نوآموزان علاقه نشان می‌دهند و یا نیاز دارند، می‌تواند به حجم واحد کار خود بیفزاید و یا اهداف آموزشی گسترده‌تری را پوشش دهد؛ لذا مربی نیز می‌تواند خلاقانه عمل کرده و خود نیز به‌عنوان تکمیل‌کننده محتوای آموزشی وارد عمل شود و متناسب با امکانات و شرایط کلاس خود، نسبت به اجرای مطلوب واحد یادگیری اقدام نماید. از آن جا که با این شیوه آموزشی مفاهیم منسجم و مرتبط با همدیگر آموزش داده می‌شود، انتظار می‌رود کیفیت فرایند یادگیری دانش‌آموزان ارتقا یافته و از انجام کاربرگ‌های پراکنده و غیرعلمی نیز پرهیز گردد.

برخی دیگر از ویژگی‌های روش واحد کار (واحد یادگیری) عبارت‌اند از:

- امکان گسترش سطح پوشش اهداف آموزشی با توجه به شرایط کلاس، مربی و نوآموزان
- تنوع‌بخشی به مفاهیم و فعالیت‌های آموزشی و پویایی کلاس
- توجه به علاقه و نیاز کودکان
- عدم محدودیت برای پیشرفت دانش‌آموزان
- برخورداری کودکان از آزادی نسبی در یادگیری
- انعطاف‌پذیری برنامه آموزشی

- شرکت فعال نوآموزان در فرایند آموزش
- معنی دار و عمیق شدن یادگیری
- فراهم شدن شرایط ارزشیابی از برنامه آموزشی از طریق مشاهده رفتار نوآموزان در هنگام کار و فعالیت و دریافت بازخوردهای اصلاحی برای روش و محتوای یادگیری

۵- راهبردهای و فعالیتها

شرح اجمالی هر یک از فعالیتها

■ قصه

قصه یا داستان به متن یا گفتاری اطلاق می‌شود که نویسنده یا گوینده در آن فکر، احساس و باور خود را در قالب روایتی داستانی به خواننده ارائه می‌کند. قصه می‌تواند تخیلی و غیرواقعی باشد یا واقعیات زندگی در آن با رنگ و بوی تخیل خالق آن تجلی یابد. معمولاً آنچه باعث کشش و جذابیت قصه می‌شود، ماجرا و رویدادهای آن و مفهوم اصلی و پیام نگارنده است که باید به صورت غیرمستقیم در اثر آورده شود. این برنامه تلاش دارد تا عناصر فعالیتها را تبیین کند؛ از این رو، ذکر این مسئله مهم است که کارشناسان تولید محتوا باید قصه را طوری تدوین نمایند که مریی بتواند به صورت (قصه‌گویی) آن را اجرا کند.

قصه در دو قالب خود را نشان می‌دهد:

الف- قصه‌ی منظوم: در بخش شعر درباره‌ی آن صحبت شده است.

ب- قصه‌ی منثور (غیرمنظوم): که محتوای آن باید دارای معیارهای زیر باشد:

◀ معیارها

۱. طرح – به چارچوب و اسکلت قصه طرح می‌گویند و آغاز، میانه و پایان قصه در آن مشخص می‌شود.
۲. موضوع – موضوع، مفهوم حاکم بر کل قصه است و قصه براساس آن رشد می‌کند و شکل می‌گیرد و با توجه به اهمیت موضوع در قصه و نیز اهداف این برنامه ضروری است در انتخاب قصه و موضوعات آن از قصه‌ها و آموزه‌های قرآنی و سیره‌ی معصومین - علیهم‌السلام- متناسب با این سن استفاده شود. هم‌چنین، توجه به موضوعات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مناسب است.
۳. درون‌مایه - به محتوای اصلی قصه «درون‌مایه» می‌گویند.
۴. زاویه‌ی دید - هر قصه یک زاویه‌ی دید دارد که شامل زاویه‌ی دید اول شخص و سوم شخص است. قصه از زاویه‌ی دید روایت می‌شود.
۵. شخصیت‌پردازی - هر قصه تعدادی شخصیت دارد، نویسنده با معرفی و توضیح ویژگی‌های آنها شخصیت‌پردازی می‌کند.
۶. صحنه‌سازی - هر قصه دارای زمان و مکان خاصی است. نویسنده در صحنه‌سازی به زمان و مکان قصه اشاره می‌کند و آن را توضیح می‌دهد.
۷. فضا‌سازی - نویسنده از طریق فضا‌سازی ما را با فضای قصه، ویژگی روحی - روانی شخصیتها و مفهوم حس‌گیری در اثر آشنا می‌کند. فضا‌سازی در قصه بسیار مهم است.
۸. پیرنگ - پیرنگ، رابطه‌ی علت و معلول را در قصه روشن می‌سازد و خواننده متوجه می‌شود که عناصر گوناگون قصه در ارتباطی منطقی و باورپذیر با هم قرار گرفته‌اند یا خیر.
۹. حقیقت‌مانندی - حقیقت‌مانندی، یعنی تطابق تجربه‌ی مطرح شده در قصه با ذهنیت مخاطب، تا خواننده، اثر را حقیقی و منطقی بداند و آن را بپذیرد؛ در غیر این صورت، اثر فاقد عنصر فوق خواهد بود.
۱۰. لحن و زبان - لحن، ریشه در زبان و بیان قصه دارد. خواننده از طریق گفت‌وگوی شخصیت‌های قصه و بیان نویسنده با لحن اثر آشنا می‌شود. لحن باید با اثر منطبق باشد.

۱۱. **باورپذیری** - عناصر قصه در ارتباطی پیوسته می‌باید حس باورپذیری را در خواننده ایجاد کنند؛ در غیر این صورت، مخاطب با اثر ارتباط برقرار نمی‌کند.

۱۲. **عنصر تخیل** - تخیل، عنصر اصلی و ماندگار در تولید اثر هنری است، هر نوشته‌ای که فاقد این ویژگی باشد، اثر هنری به شمار نمی‌آید. تخیل، روح و روان یک قصه محسوب می‌شود و بستگی به عواملی چون: توانمندی، تجربه و دانش نویسنده در زمینه‌ی بازآفرینی واقعیت، فرار وی از واقعیت و باورپذیر ساختن عناصر تخیلی خود در ذهن واندیشه‌ی خواننده دارد. تخیل با خیال‌بافی تفاوت دارد. تخیل آن فضای ذهنی و خلاق در قصه را می‌گویند که مخاطب را به شکلی پویا با آن پیوند می‌دهد و او را یاری می‌کند تا فضاهای ذهنی و تفکر نویسنده را دریابد و با آنها ارتباط برقرار کند، خلاصه آنکه باید ذهن کودک را از تخیل انفعالی دور کرد و به سوی تخیل ادراکی سوق داد. تخیل انفعالی با خیال‌بافی همراه است و روابط علت و معلولی در آن وجود ندارد اما در تخیل ادراکی، این روابط لحاظ شده است.

۱۳. **آموزش غیرمستقیم** - مفاهیم باید به‌طور غیرمستقیم به کودکان منتقل شود؛ زیرا مستقیم‌گویی در قصه، عناصر آن را ضعیف می‌سازد.

۱۴. **عدم پراکندگی مفهوم** - هر قصه، می‌تواند یک مفهوم را با قدرت بیان کند؛ از این رو، چندین مفهوم را نباید در دل یک قصه جا داد و در صورت بیان چند مفهوم باید با دقت آنها را به سوی مفهوم کلی هدایت کرد.

۱۵. **رعایت اصول نوشتاری** - نویسنده‌ی قصه باید اصول نوشتاری را رعایت کند. او ضمن حفظ ارزش هنری اثر خود، باید به زیبایی و سادگی کلام، غنی‌سازی زبان مخاطب و پرهیز از غلط‌آموزی توجه نماید. زبان قصه باید روان، ساده و قابل فهم و متناسب با سن و فرهنگ کودک باشد؛ به طوری که کودک بتواند به سهولت با متن و محتوای قصه ارتباط و انس برقرار کند.

۱۶. **هماهنگی سنی** - قصه به لحاظ طرح، درون‌مایه و موضوع باید با گروه سنی مخاطب خود هماهنگی داشته باشد، تا مخاطب با لذت به آن گوش بسپارد.

ک توصیه‌ها

□ باید مضامین و محتوای قصه در راستای ارزش‌های تربیتی - اخلاقی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی تعریف شود.

□ سعی شود حوادث قصه بیشتر در اطراف حرکت و فعالیت دور زند تا کودک را بیشتر جلب کند.

□ وحدت و انسجام و تسلسل در قصه باید حفظ شود؛ به طوری که حوادث قصه به هم پیوسته، منظم، یکپارچه و شکل یافته در جهت هدف معین تعریف شود.

□ قصه دارای رنگ عاطفی باشد و هیجان‌ات پراکنده‌ای را در شنونده برانگیزد؛ بدین معنا که کودک در قصه، شادی، خشم، اندوه و خوشبختی را احساس کند.

از بهترین صفات قصه‌ی خوب و پسندیده، این است که هدف اخلاقی و ارزشی داشته باشد، اگرچه بهتر است این هدف، ضمنی باشد.

□ قصه‌ی کنشی، به قصه‌ای می‌گویند که در آن، گروه و گره‌گشایی و طرح ماجرا به خوبی مشهود است و براساس نمودار تعادل اولیه، عدم تعادل و تعادل ثانویه طراحی شده است. قصه‌ی غیرکنشی، برعکس

آن است و در آن، عنصر عدم تعادل، یا ضعیف است یا وجود ندارد، کودکان بیشتر قصه‌های کنشی را دوست دارند.

□ سعی کنیم در قصه‌های خود، به ذوق، علاقه، فرهنگ و ویژگی‌های بومی مخاطبان توجه کنیم تا گرایش آنها به قصه افزایش یابد. در این زمینه از قصه‌های عامیانه (فولکوریک) استفاده‌ی فراوان می‌توان کرد. البته باید توجه داشت که این‌گونه قصه‌ها نه تنها نباید با اصول و مبانی ارزشی و دینی، مبتنی بر قرآن و عترت - علیهم‌السلام - مغایرت یا مخالفتی داشته باشد؛ بلکه باید عاملی در جهت انس کودک با آموزه‌های قرآنی باشد.

□ بکوشیم برای انتقال مفاهیم، از طریق قصه به کودکان، از گونه‌های متفاوت ادبی بهره ببریم؛ فقط به واقع‌گرایی نپردازیم؛ بلکه از فانتزی، جاندارگرایی، طنز پسندیده و دیگر جریان‌های ادبی نیز استفاده کنیم.

□ لازم است در بیان قصه‌های تصویری، تصاویر قصه با محتوای آن هم‌خوان باشد.

□ در صورت استفاده از روش گفتار نویسی (محواره نویسی)، که بیشتر در قصه‌گویی کاربرد دارد، لازم است ترجمه‌ی اثر نیز ضمیمه باشد.

□ تا حد امکان سعی شود در بیان قصه به نقش‌های جنسیتی توجه شود.

□ ذکر مأخذ، منابع، رعایت امانت در رونویسی و نقل مطالب ضروری است.

■ شعر و سرود

شعر، عبارت است از اثری که در آن احساس، عاطفه و اندیشه‌های شاعر به‌گونه‌ای از طریق کاربرد زبان و با استفاده از عناصر شعری از نوع احساس و عاطفه، خیال‌انگیزی، موسیقی شعر، شکل و ساختار و.... نمایان شود. زندگی حقیقی کودک، در هفت سال اول با بازی شکل می‌گیرد و تعریف می‌شود. باید توجه کرد که یکی از بهترین عوامل در انتقال پیام‌های زندگی به کودک، عامل «بازی» است که می‌تواند خود را در شعر کودک نشان دهد.

سرود، عبارت است از کلامی موزون (با لحن و آهنگ) که بین شعر و موسیقی قرار دارد. بخش کلامی آن در حوزه‌ی شعر و بخش غیرکلامی آن در حوزه‌ی موسیقی است؛ از این رو، سرود را می‌توان فصل مشترک شعر و موسیقی دانست. در سروده نخست وزن و آهنگ، کودک را جذب می‌کند سپس پیام و محتوای نهفته در آن، در لوح ضمیر کودک می‌نشیند. بخش مهمی از پیام‌های زندگی در طی هفت سال اول حیات کودک از طریق شعرها و سرودها به او انتقال می‌یابد. شعر ناب کودک باید از ویژگی‌ها و معیارهای خاصی برخوردار باشد که اهم آنها به شرح زیر است:

◀ معیارها

۱. **سادگی و روانی** - شعر کودک از هر جهت باید ساده، روان و قابل فهم برای کودکان بیش از دبستان باشد. خصوصاً کاربرد کلمه‌ها باید برگرفته از واژگان پایه‌ی کودکان باشد و از هر نوع ترکیب پرهیز شود. ضمناً در معنای کلمه‌ها نیز از طرح مفاهیم انتزاعی و غیر قابل فهم خودداری شود؛ لذا شاعر کودک باید با گنجینه‌ی واژگان پایه‌ی کودک آشنا باشد.
۲. **کوتاه بودن** - شعر کودک باید کوتاه و قابل حفظ کردن باشد، حتی اگر حفظ کردن آن مدّ نظر نباشد (مثل قصه‌ی منظوم). در شعر کودک باید از انباشت اطلاعات و حرف‌های پراکنده پرهیز نموده و تنها به یک موضوع پرداخته شود. قصه‌ی منظوم، قصه یا ماجرای است که در قالب شعر بیان شده است؛ به همین سبب، روایتی تر و کمی بلندتر است و حفظ کردن آن مد نظر نیست.
۳. **زبان - زبان**، ابزار کار شاعر است. او با کنار هم چیدن کلمه‌ها می‌تواند مناسب‌ترین شعرهای کودکان را بیافریند. زبان شعری مبتنی بر ایجاز (چکیده‌گویی) است؛ به‌طوری‌که شاعر با کمترین کلمه، بیشترین حرف را بیان می‌کند. لازم است مفاهیم آموزشی به‌جای ارائه‌ی مستقیم، با زبان شعر یعنی به‌صورت غیرمستقیم ارائه شود. به شاعران کودک توصیه می‌شود که در بیان شعر از کلمات مخفف (شکسته) استفاده کنند، مگر در بعضی سرودها و به شرط آنکه زبان محاوره‌ای آن، عوامانه نگردد؛ زیرا شعر یکی از ابزارها و بسترهایی است که می‌تواند به اصلاح و ارتقای زبان کودک کمک کند.
۴. **خیال‌انگیزی** - تخیل مشخصه‌ی عمده‌ی شعر بودن یک اثر است. کاربرد تخیل در شعر کودکان عواملی دارد که یکی از آنها تشبیه است. تشبیه‌ها عموماً باید حسی به حسی باشند؛ یعنی ذهنی نباشند. عامل دیگر، «تشخیص» است که نوعی شخصیت بخشیدن به اشیا و امور است.
۵. **ریتم و وزن** - همه‌گونه رابطه‌های آوایی کلام، از نوع وزن عروضی و هجایی، قافیه، ردیف، تکریر، واج آرای و ....، ریتم و آهنگ شعر را به وجود می‌آورد که باید با نشاط و متناسب با خلق و خوی کودک باشد. هرچه گروه سنی مخاطب پایین‌تر باشد، کاربرد این عنصر نیز باید پررنگ‌تر باشد.
۶. **احساس و عاطفه** - لازمه‌ی گیرایی و دل‌نشینی هر شعر، تأثیرگذاری، داشتن احساس و عاطفه و نیز نقش برانگیختگی آنان است و این زمان صورت می‌پذیرد که ما از دنیای کودکان حرف بزنیم و از چیزهایی که آنان هر روز با آن سروکار دارند (محسوسات، ملموسات و مفاهیم آشنا و قابل درک آنان) سخن بگوییم که همه‌ی اجزا و احاد آن، با هم پیوندی ارگانیک برقرار کنند و ساختمان واحدی را به وجود آورند. در شعری که دارای ساختار باشد نمی‌توان چیزی اضافه یا چیزی کم کرد.
۸. **محتوای آموزشی** - شعر کودک باید از محتوایی برخوردار باشد که اولاً متناسب با سن و ذوق کودک باشد، ثانیاً آمیخته با ضمامین اسلامی مبتنی بر قرآن و عترت - علیهم‌السلام - باشد و ثالثاً بتواند در طی مراحل رشد، به او کمک کند تا به زندگی خویش جهت ارزشی و تربیتی بدهد؛ بنابراین، مفاهیم آموزشی و تربیتی می‌تواند در بطن شعر کودک قرار گیرد اما بیان آن باید بسیار ظریف، هنرمندانه و غیرمستقیم باشد.
۹. **تناسب در کاربرد عناصر شعری** - اولویت و میزان بهره‌گیری از هر یک از عناصر شعری برای کودکان باید با مخاطبان دیگر متفاوت باشد. در شعر کودک بیشتر از همه، ریتم و آهنگ کلمات است که اهمیت دارد؛ بنابراین، عنصر ریتم و آهنگ موزون در شعر کودک کاربرد بیشتری نسبت به عناصر دیگر دارد؛ پس می‌توان از عنصر خیال‌انگیزی بهره گرفت تا ارتباطی معنا دار بین مفاهیم و محتوا برقرار شود.

۱۰. نوآوری و نوجویی - تحریک حس کنجکاوی کودکان و به کارگیری حواس و ادراک آنها جهت کشف جهان پیرامون خود، نتیجه‌ی نگاه نوجوی شاعر است که موجب پرورش ذوق هنری کودکان می‌شود.

۷ توصیه‌ها

□ خواندن شعر

الف: به صورت معمولی، مبتنی بر ریتم و آهنگ موزون و متناسب با ذوق و ذهن کودک.

ب: به صورت دکلمه و رعایت کشش هجاها و مصوت‌ها

در شعر کودک، نوع اول کاربرد بیشتری دارد اما در دوره‌ی آمادگی باید نوع دوم را هم به کار بگیریم تا سال بعد بچه‌ها در مدارس دچار مشکل نشوند.

□ بهره‌گیری از ریتم، نمایش و هم‌خوانی در اجرای شعر جهت تأثیرگذاری بیشتر آن

□ آوردن کلمه‌هایی که مرتب تکرار می‌شوند (تکریر) و رعایت تناسب ریتم و آهنگ با محتوای شعر

□ توجه به فرهنگ دینی، ملی و بومی در چارچوب ارزش‌های دینی، مبتنی بر آموزه‌های قرآن و عترت (ع)

□ توجه به زبان طنز و لطیفه‌پردازی و نشاط و شادمانی

□ مشارکت کودکان در خواندن و حتی سرودن شعر

□ ذکر مآخذ و منابع و رعایت امانت در رونویسی و نقل مطلب

■ نقاشی

به شکل یا طرحی که کودک برای بازآفرینی وقایع، پدیده‌ها و مفاهیم متأثر از ادراکات خود ترسیم کند، نقاشی کودک می‌گوییم.

◀ معیارها

۱. کودک، شکلی را ترسیم کند.

کودک شکلی را ترسیم کند که خود خالق آن بوده است

۲. کودک متأثر از ادراکات خود نقاشی کند.

ادراکات شامل اندیشه‌ها، احساسات و عواطف کودک است که او تحت تأثیر آنها به انجام نقاشی می‌پردازد.

۳. شکل ترسیم شده در جهت بازآفرینی وقایع، پدیده‌ها و مفاهیم باشد.

وقتی کودک تحت تأثیر ادراکات خود به نقاشی بپردازد، شکل ترسیم شده باید بیانگر واقعه، پدیده یا مفهومی باشد. با این دیدگاه، خط‌خطی‌های بی‌معنایی که کودک در سال‌های نخستین زندگی ترسیم می‌کند، نقاشی محسوب نمی‌شود.

۴. آزادی عمل و انتخاب کودک رعایت شود.

کودک برای نقاشی کردن متأثر از ادراکات خود به آزادی نیاز دارد. هر قدر کودک، محدود شود حوزه عمل و انتخاب او نیز محدودتر می‌شود. ممکن است مربی به دلایلی آزادی کودک را محدود کند اما این محدودیت نباید سبب محرومیت او شده و او را از خلاقیت و آفرینش اثر باز دارد.

۵. تناسب سنی کودک در طراحی فعالیت رعایت شود. (رعایت سطح درک، توان کاری و تمایل کودک)

این برنامه برای کودکان دوره‌ی پیش‌دبستان طراحی می‌شود لذا باید به‌گونه‌ای باشد که کودک بتواند به آن فکر کند و از عهده‌ی انجام آن برآید؛ نه آن‌قدر پیچیده و دشوار باشد که کودک از انجام آن منصرف شود و نه آن‌قدر ساده باشد که کودک از آن لذتی نبرد و به انجام آن رغبتی نشان ندهد. رعایت توان فکری و جسمی کودک در فعالیت‌ها و هم‌چنین رعایت عواطف کودکان در انتخاب نوع کار و شیوه‌ی اجرا سبب می‌شود تا فعالیت، کودک را به خود جذب کند. هر قدر فعالیت پویاتر طراحی شود، کودک برای انجام دادن کار تا انتها، راغب‌تر خواهد بود.

۶. ارائه‌ی کلیشه و الگو با حفظ خلاقیت و آزادی کودک

ارائه‌ی الگوها بصری یا معنایی و کلیشه‌های رایج به کودکان، نباید به‌گونه‌ای باشد که مانع نقش‌آفرینی ایشان در بازآفرینی ادراکات و تجربیاتشان شود.

۷. زمینه‌ی مناسب برای بروز خلاقیت فراهم شود.

در برنامه‌ی طراحی شده، لازم است به امکان واگیرایی موضوع یا تکنیک و تناسب سطح دشواری این دو توجه شود. فعالیت به‌گونه‌ای طراحی شود که کودک ضمن انجام آن با سؤالات گوناگونی مواجه شود که فقط برای او ایجاد شده است به لذت کشف و کسب تجارب تازه دست می‌یابد و از این طریق زمینه‌های رشد و بروز خلاقیت او فراهم می‌شود.

✓ نکته‌ها:

۱. معیارهای ۱ و ۲، را معیارهای نقش‌آفرینی می‌گوییم.
۲. معیارهای ۱، ۲ و ۳ مشخص می‌کنند که آیا یک فعالیت نقاشی است یا نه. عدم وجود هر یک از آنها سبب می‌شود تا فعالیت «نقاشی» نباشد.
۳. معیارهای ۴-۷، معیارهای آموزشی است. در صورتی که هر یک از آنها رعایت نشود، اگرچه فعالیت نقاشی باشد ولی آموزشی نیست.
۴. رعایت معیارهای زیر سبب می‌شود تا فعالیت طراحی شده مناسب باشد؛ زیرا در این صورت، بقیه‌ی معیارها نیز خودبه‌خود رعایت خواهند شد:
  - نقش‌آفرینی (۱)
  - رعایت آزادی برای کودکان (۴)
  - رعایت تناسب سنی (۵)
  - فراهم کردن زمینه‌ی بروز خلاقیت (۷)
۵. تمامی معیارهای فوق باید در طراحی فعالیت رعایت شوند، گرچه می‌توان از هر معیار، که در یک طیف صفر تا صد قرار دارد، در حد مشخصی بهره برد اما این حد نباید آن‌قدر کم باشد که به محرومیت فعالیت از معیار منجر شود.

۸ توصیه‌ها

رعایت توصیه‌های زیر سبب ارتقای کیفیت آموزش و بالا بردن میزان تأثیر آن بر کودک خواهد شد.

پویایی فعالیت

فعالیت پویا، فعالیتی است که کودک را به ادامه‌ی کار ترغیب می‌کند و باعث می‌شود او از انجام فعالیت بدون محرک خارجی لذت ببرد. کودک در یک فعالیت پویا داوطلبانه کار می‌کند و تمایل دارد کار را ادامه دهد. تغییر و تنوع در شیوه‌ی اجرا، انتخاب فضای مناسب برای اجرا، تکنیک و مواد مناسب، وجود مسئله در موضوع با تکنیک و تلاش کودک در جهت حل و رفع آن، تحریک حس کنجکاوی او و طراحی فعالیت به روش بازی از عوامل پویایی فعالیت است.

□ وجود مقدمه (پیش‌زمینه) برای فعالیت

وجود مقدمه برای هر فعالیت، سبب می‌شود کودک برای درک بهتر فعالیت آماده شود، به آن دل ببندد، برای او سؤال‌های لازم ایجاد شود و بتواند از عهده‌ی کاربرآید، فعالیت مقدماتی نباید آن قدر طولانی شود که فعالیت اصلی تحت‌الشعاع قرار بگیرد یا کودک دیگر میلی به انجام فعالیت اصلی نداشته باشد.

□ تلفیق با سایر فعالیت‌ها (فعالیت تکمیلی)

قبل از برنامه، هنگام اجرا یا پس از آن می‌توان از فعالیت‌های دیگر (کاردستی، شعر، قصه، نمایش خلاق و ...) به‌منظور تکمیل یا تقویت فعالیت اصلی بهره برد. در استفاده از سایر فعالیت‌ها باید مراقب بود تا اصل برنامه گم نشود و کودک به سبب خستگی به انجام نقاشی بی‌ رغبت نشود.

□ استفاده از فعالیت فردی، گروهی و جمعی در فعالیت‌ها

انتخاب شیوه‌ی انفرادی، گروهی یا جمعی با توجه به شرایط برنامه صورت می‌گیرد؛ معمولاً هر قدر کار جمعی‌تر باشد، پویاتر می‌شود. از آن‌جا که کودک به مهارت‌های فردی و جمعی (هر دو دسته) نیاز دارد، سعی شود در فعالیت‌های نقاشی در یک واحد یادگیری از انواع شیوه‌ها استفاده شود.

□ پرهیز از مقایسه‌ی آثار

منظور از مقایسه‌ی اثر یک کودک با سایرین؛ بر پای مسابقات نقاشی، توجه خاص مربی به یک نقاشی، انتخاب و گلچین کردن آثار یک کودک یا برخی کودکان است که سبب می‌شود کودک نسبت به خود بی‌اعتماد شود، ضمن آنکه متوجه علت این انتخاب نیز نمی‌شود.

□ توجه به جای تشویق‌های لفظی یا مادی

گرچه تأثیر تشویق‌های لفظی و مادی سریع است؛ ولی اثر آن نیز به‌سرعت از بین می‌رود. این‌گونه تشویق‌ها، تنها در راه‌اندازی کودکانی که در ترسیم نقاشی دچار مشکلاتی‌اند، مؤثر است. رعایت نکاتی چون توجه کردن (نگاه کردن به نقاشی کودک)، درخواست از کودک برای توصیف کردن نقاشی خودش، اشاره به نکات مثبت کار و برپایی نمایشگاه از نقاشی کودکان همواره اثر مفید و پایدار دارد و باعث ایجاد اعتماد کودک نسبت به خود می‌شود.

□ اهمیت دادن به فرایند انجام فعالیت

آنچه مهم است نفس کار است نه محصول و اثر تولید شده؛ زیرا در فرایند کار است که کودکان تجارب تازه و کشف‌های لازم را کسب می‌کنند.

□ توجه به نقش‌های جنسیتی کودکان

در ارائه‌ی موضوع یا الگو باید تلاش کرد خلاقیت کودک در بستر نقش‌های جنسیتی نیز آشکار شود.

□ برپایی نمایشگاه از تمامی آثار

این کار سبب می‌شود تا کودکان علاوه بر آنکه احساس کنند به آثار آنها توجه شده، از یکدیگر نیز ایده بگیرند اما باید مراقبت بود کودکان صرفاً برای شرکت در نمایشگاه اقدام به نقاشی نکنند.

□ استفاده از فعالیت‌های کلامی

انجام بحث و گفت‌وگو در فعالیت مقدماتی برای آماده‌سازی کودکان، توصیف اثر خود در هنگام نقاشی یا پس از آن برای مربی برای دوست خود، هم‌چنین اظهار نظر در مورد آثار دوستان دیگر سبب می‌شود که کودکان در توصیف کردن و اظهار نظر کردن تمرین داشته باشند.

□ استفاده از نقاشی «آزاد و موضوعی» در یک واحد کار

استفاده‌ی متناوب از نقاشی آزاد و موضوعی ضروری است؛ لازم است فرصت‌هایی فراهم شود که هم کودک بتواند آزادانه موضوعی را برای نقاشی خود انتخاب کند و هم بتواند در چارچوب موضوعی که به او پیشنهاد می‌شود، فکر کند. در روش آزاد پس از انجام فعالیت مقدماتی (مشاهده، بحث و گفت‌وگو و...)، می‌توان از کودکان خواست هرچه دوست دارند، بکشند. در این صورت، کودک آزاد است در ارتباط با بی‌ارتباط با موضوع مقدماتی نقاشی کند. در روش موضوعی ممکن است موضوع نقاشی، یک مفهوم یا یک شیوه‌ی اجرا (تکنیک) باشد. خوب است در یک واحد کار، کودک انواع ابزارها و شیوه‌های کار (تکنیک‌ها) را تجربه کند.

در انجام فعالیت‌های مقدماتی، مانند بحث و گفت‌وگو و هم‌چنین در روش موضوعی، توجه به واحدهای یادگیری و تلفیق موضوعات آنها ضروری است. در این مورد بهره‌گیری از مضامین قرآنی و داستان‌های تربیتی – اخلاقی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

□ استفاده از ابزار و مواد مناسب و در دسترس

لازم است ابزار و موادی برای نقاشی کودک پیشنهاد شود که دسترسی به آنها آسان باشد، ضمن آنکه دارای خصوصیاتِ چون دوام، اثرگذاری سریع، نرم بودن در زمان اثرگذاری، درخشندگی و شدت بالای رنگ بوده و تعداد آنها نه آن قدر کم باشد که کودک از انتخاب محروم شود و نه آن قدر زیاد باشد که کودک نداند کدام را انتخاب کند.

□ کاربرد حواس در فعالیت

در زمان مشاهده‌ی پدیده‌ها و اجرای فعالیت‌ها هرچه حواس بیشتری از کودکان به کار گرفته شود، آنها به ادراک بهتری دست خواهند یافت و هرچه حواس کودک بیشتر تقویت شود، ادراک او از جهان هستی بیشتر خواهد شد.

□ تحریک خیال

نقاشی بدون به‌کارگیری خیال، بی‌روح خواهد بود. موضوع فعالیت نباید به‌گونه‌ای باشد که کودک صرفاً یک موضوع شناختی و محدود را ترسیم کند. اجازه‌ی دخل و تصرف و تغییر در واقعیت، به کودک کمک خواهد کرد تا قوه‌ی تخیل خود را به کار گیرد.

■ کاردستی

به اشیای حجمی که کودک با تأثیر از افکار، احساسات یا تمایلات خود، آن را می‌سازد، «کاردستی» می‌گویند. تعریف حجم: جسمی که دارای طول، عرض و ارتفاع است و نور نقش تعیین‌کننده در بیان شکل آن دارد.

◀ معیارها

۱. شیئی توسط کودک ساخته می‌شود.

کودک با تجسم موضوعی در ذهن خود، ابزار و موادی را گرد می‌آورد و براساس همان طرح ذهنی، شیئی را می‌سازد؛ در کاردستی، فرایند ساخت و ساز است که مورد توجه است؛ برای مثال، فقط بریدن کاغذ کاردستی محسوب نمی‌شود.

۲. حجم ساخته شده زاپیده‌ی ادراکات، فنون و مهارت‌های دستی کودک است.

دست ساخت‌های کودک از دو منظر قابل توجه است:

الف- بُعد بیانی: کودک زمانی که به ساخت و ساز می‌پردازد، آنچه را قبلاً در ذهن خود مسجّم کرده خلق می‌کند.

ب- توان فنی و مهارتی کودک: ظرفیت و توان فنی و مهارتی کودک در نزدیک شدن دست ساخته‌های او به ذهنیتش تأثیر بسزایی دارد.

تذکر: نباید فراموش کرد که آموزش فنون و مهارت‌ها در جهت تقویت بیان کودک‌اند و به‌تنهایی ارزش چندانی ندارند.

نکته: به فعالیتی کاردستی کودک می‌گویند که دو معیار فوق (معیارهای تعریف) را دارا باشد.

۳. آزادی عمل کودکان

کودک چه در مرحله‌ی طرح ذهنی و چه در مرحله‌ی ساخت، باید آزادی عمل داشته باشد؛ زیرا تصمیم‌گیری با کودک است که چه بسازد و چگونه بسازد. لازم به ذکر است که دادن موضوع، تعیین نحوه انجام فعالیت و ... باید به‌گونه‌ای باشد که آزادی عمل کاملاً از کودک گرفته نشود.

۴. تناسب فعالیت با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی کودکان

فعالیت کاردستی از سه جنبه‌ی مهارتی (توانایی انجام)، رشد ذهنی (درک) و رشد عاطفی (جذابیت) باید متناسب با سن کودک باشد. کودکان فعالیت‌های خیلی ساده را که در آن احساس بی‌بودگی کنند، دوست ندارند. از طرفی، فعالیت‌های دشوار آنها را مأیوس و دل‌زده می‌کند. توجه به اصل از ساده به مشکل و رعایت پیش‌نیازها، در ارتقای توانایی‌های کودکان بسیار مؤثر است. مهارت‌های کودک را باید به تدریج و با برنامه تقویت کنیم. موضوع فعالیت باید در ظرف ادراک کودک جا بگیرد؛ یعنی کودک، توانایی ادراک آن را داشته باشد و در نهایت، رابطه‌ای که فعالیت باعاطفه و تمایلات کودک برقرار می‌کند موجب جذابیت آن شده و کودک تا خودآگاه به انجام فعالیت ترغیب می‌شود.

۵. فراهم آوردن زمینه‌ی مناسب برای بروز خلاقیت

در سال‌های پیش از دبستان، کودکان از فعالیت‌هایی که به کشف مواد و لوازم هنری منجر می‌شود، لذت می‌برند؛ بنابراین، باید به کودکان فرصت داده شود تا کار خود را بدون دخالت بزرگ‌ترها دنبال کنند و نیاز خلاقه‌ی ذاتی خود را برآورده سازند.

۶. پرهیز از ارائه‌ی الگو و کلیشه

ارائه‌ی کلیشه‌های ذهنی و الگوهای عملی با توجه به تجارب اندک کودکان، می‌تواند بروز خلاقیت را آسیب‌پذیر کند؛ بنابراین، به همه‌ی کودکان باید فرصت داد تا ساختن را تجربه کنند.

✓ نکته‌ها

۱. برای مثال، تصویر ذهنی هر یک از کودکان از «درخت» با دیگری فرق دارد. دادن یک الگو یا کلیشه کردن یک مدل از درخت، امکان بروز خلاقیت را از آنها می‌گیرد. یک فعالیت طبق معیارهای ۱ و ۲ کاردستی محسوب می‌شود ولی برای اینکه به لحاظ آموزشی هم فعالیتی مناسب باشد، رعایت معیارهای ۳ تا ۶ لازم است.

۲. هر یک از معیارهای ۳ تا ۵ به طور نسبی در فعالیت لحاظ می‌شود؛ برای مثال، آزادی عمل به کودک معیاری متغیر است. فعالیت می‌تواند کاملاً آزاد باشد یا با موضوع و این آزادی محدود شود. نکته‌ی مهم این است که تغییر هر یک از این معیارها به مرز بحرانی و غیرقابل قبول نرسد.

۳. در فعالیت آموزشی به شرط در نظر گرفتن معیارهای یاد شده می‌توان از برخی دستورالعمل‌ها استفاده کرد.

مثال: فعالیت اریگامی (کاغذ و تا) به طور عمده به چند دستورالعمل اولیه نیاز دارد که اگر به بروز خلاقیت منجر نشود و کودک فقط با پیروی از دستورات مربی بتواند یک شیء کاغذی بسازد، ادراک کودک دخالتی در کار او نداشته است؛ لذا فعالیت قابل قبولی نخواهد بود ولی می‌توان همین فعالیت را به صورت خلاق طراحی کرد تا کودکان بر پایه‌ی ادراک خود ساخته‌هایشان را تکمیل کنند. (با استفاده از دستورالعمل‌های ساده پایه‌ی مهارتی ایجاد می‌شود تا کودک با ایده و خلاقیت خود به ادامه‌ی کار بپردازد.)

۴. در این گروه سنی، هر نوع استفاده از مواد، ابزار یا روش جدید برای ساختن کاردستی می‌تواند یک روش (تکنیک) به حساب آید؛ مثلاً استفاده از دور ریختنی‌ها می‌توان روش (تکنیک) یک فعالیت باشد.

۵. باید به کودکان کمک کرد که خلاقیت خویش را با توجه به نقش‌های جنسیتی نیز بتوانند ارائه دهند.

کا توصیه‌ها

□ توجه به پویایی و مشارکت هرچه بیشتر کودک

کودکان معمولاً به انجام کاردستی و کسب تجربه، علاقه‌مندند ولی فعالیتی پویاست که ذهن و جسم کودک را هرچه بیشتر درگیر کند. ایجاد سؤال و مسئله در ذهن کودکان، ارائه‌ی فعالیت از طریق حل مسئله، بالابردن مشارکت کودکان از طریق آماده‌کردن وسایل، مشارکت در انتخاب موضوع و... می‌تواند به پویایی بیشتر فعالیت بینجامد.

□ وجود فعالیت‌های مقدماتی و ایجاد پیش‌زمینه‌ی ذهنی

انجام فعالیت‌های مقدماتی و زمینه‌سازی، ضمن ایجاد فضای مناسب برای شناخت، کنجکاوی، مشاهده و... کودک را به لحاظ ذهنی، عاطفی و مهارتی برای ورود به فعالیت اصلی آماده می‌سازد. گاهی انجام فعالیت قبلی مثل شعر، قصه، نمایش خلاق، بازی و... خود می‌تواند زمینه‌ای برای ورود به فعالیت بعدی به حساب آید. در این مورد با توجه به آشنایی کودکان با اشعار و داستان‌های قرآنی، استفاده از برخی عناصر موجود در این داستان‌ها مانند کشتی حضرت نوح- علیه‌السلام- گهواره‌ی کودکی حضرت موسی- علیه‌السلام- کعبه و ... و نیز ساختن جلد، رحل و نشانگر خطوط قرآن کریم مناسب و مفید باشد.

□ توجه به فعالیت‌های فردی و گروهی به صورت متناسب در یک واحد کار

فعالیت‌های فردی و گروهی هر یک مزایایی در جهت پرورش کودک دارند؛ بنابراین، پرداختن به هر دو جنبه و رعایت تناسب با موضوع و روش (تکنیک) کار در طول یک واحد آموزشی، مفید و مؤثر خواهد بود.

□ تعادل در کار موضوعی و آزاد

همان‌طور که آزادی در موضوع فعالیت، مفید خواهد بود، محدودیت در موضوع نیز گاهی در جهت پرورش مهارت‌ها لازم است. از طرفی، باید توجه داشت زمانی که موضوع، آموزش روش (تکنیک) یا... در فعالیت موردنظر است، وجود محدودیت‌های دیگر نباید به آزادی عمل یا خلاقیت کودک صدمه بزند.

□ تحریک خیال

فعالیت کاردستی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که کودک ضمن به‌کارگیری مشاهداتش از تخیل خوش نیز در ساخت کاردستی بهره‌گیرد، مثال:

فعالیت ۱: به کودک گفته می‌شود که درخت را تماشا کند و بعد آن را با خمیر بسازد.

فعالیت ۲: کودکان را کنار درخت می‌بریم و درباره‌ی درخت، خاطره و قصه می‌گوییم، بعد از کودک می‌پرسیم: «به‌نظر شما اگر روی ماه درخت درآید چه شکلی است؟». بعد از او می‌خواهیم آن را بسازد.

در فعالیت اول، هدف طراح فقط بیان مشاهدات کودک بوده و تخیل او محدود شده است.

در فعالیت دوم (فعالیت مناسب)، مشاهده‌ی عینی درخت صورت گرفته و طراح آمیزه‌ای از خیال و مشاهده را از کودک خواسته است. در این فعالیت به تخیل، حس و شناخت به‌طور متعادل توجه می‌شود.

□ آشنا کردن کودک با ابزار، مواد مختلف، امکانات و محیط اطراف

کودک فرصت می‌خواهد ضمن تمرکز روی ساختن، به شناخت محیط اطراف نیز بپردازد؛ سپس موادی از قبیل سنگ، گل، هسته، پر، چوب، برگ و ... را جمع‌آوری کرده و در کار از آنها استفاده کند.

□ توجه به کاربرد و تقویت حواس و ایجاد هماهنگی بین اندام‌ها

کودکان در هنگام ساختن کاردستی به‌طور ناخودآگاه از حواس خود استفاده می‌کنند، ضمن آنکه این فعالیت، موجب تقویت مهارت‌ها و هماهنگی بین اندام‌های مختلف آنها می‌شود. فعالیت مناسب، کودک را در جهت به‌کارگیری دقیق‌تر و بیشتر حواس هدایت می‌کند.

□ برپایی نمایشگاه از تمام آثار (عدم انتخاب آثار)

برپایی نمایشگاه از تمام کارهای کودکان و بدون گزینش، می‌تواند به آنان در جمع‌بندی کلی از موضوع کمک کند. کودک تجربه‌های دیگران را می‌بیند و تجزیه و تحلیل می‌کند.

تذکر: گزینش آثار در حقیقت گزینش شخصیت و توانایی کودکان است و تأثیر مطلوبی نخواهد داشت.

□ بحث و گفت‌وگو و امکان توصیف اثر خود و دیگران

وجود فضای بحث و گفت‌وگو و توصیف آثار، در جهت تقویت مهارت‌های بیانی کودکان و بالا بردن درک هنری آنها حائز اهمیت است. کودکی که خود تجربه‌ی کار با گل را داشته حالا می‌تواند در مورد یک سفال یا ... نظر بدهد.

□ عدم مقایسه‌ی آثار

چون مشاهدات، ادراکات و توانایی‌های کودکان متفاوت است، بدیهی است دست‌ساخته‌های آنان نیز متفاوت خواهد بود؛ در نتیجه، محصولات نهایی آنها را نباید با هم مقایسه کرد.

□ توجه به فرایند کار نه محصول (پذیرش تنوع در محصولات)

کودکان در فرایند کار شاید بارها چیزی را خراب کنند و دوباره بسازند؛ این امر به غنی شدن حوزه‌ی تجربه و شناخت آنها کمک می‌کند؛ بنابراین، تأثیر فرایند کار در رشد کودک بسیار بیشتر از محصولی است که ساخته می‌شود.

□ توجه به استفاده‌های کاربردی و تلفیقی از ساخته‌های کودکان

گاهی می‌توان از ساخته‌های کودک برای بازی، تزئین محیط، جای وسایل، نمایش دادن، هدیه دادن و ... استفاده کرد؛ مثلاً در مراسم و جشن‌ها، استفاده‌ی تزئینی از کاردستی‌های کودکان می‌تواند آنها را به شوق آورد (تخلیه‌ی احساسی).

□ در انتخاب ابزار و مواد باید به نکات زیر توجه کرد:

الف: استفاده از آن راحت باشد.

ب: از رنگ‌های شاد و متنوع استفاده شود.

پ: تهیه‌ی آن آسان و در دسترس باشد.

ت: از کیفیت مطلوب برخوردار باشد.

ث: مقدار آن نه خیلی زیاد باشد که کودک را بی‌قید سازد و نه خیلی کم باشد که کودک نگران تمام‌شدن آن باشد.

□ توجه به کار (فعالیت) کودک به‌جای تشویق‌های مادی و لفظی

بهترین تشویق برای کودک، توجه به کار اوست؛ به‌این‌ترتیب، کودک متوجه می‌شود تلاشی که انجام می‌دهد، برای ما ارزشمند است و به ادامه‌ی کار ترغیب می‌شود و فعالیت برای خود او نیز با ارزش خواهد بود.

در این صورت است که کودک برای انگیزه‌ی درونی خود کاردستی می‌سازد نه به دلیل تشویق‌های مادی و لفظی مربی.

تذکر: به‌کار بردن همه‌ی توصیه‌ها در یک فعالیت ضرورتی ندارد بلکه استفاده از آنها در جهت بهبود کیفیت آموزشی مد نظر است.

■ بازی

به کلیه‌ی فعالیت‌هایی که کودک از روی میل و رغبت و با شور و اشتیاق انجام می‌دهد، بازی اطلاق می‌شود. بازی دارای قانون و مقررات بوده ولی تحمیلی نیست. بازی فعالیتی است که عنصر تفریح در آن موجود و دارای شرط مطلوب باشد. (شرط مطلوب شرطی است که انجام آن از کودک خواسته شده است).

◀ معیارها

۱. فعالیت باید متناسب با ویژگی‌ها، نیازها و توانایی‌های کودکان باشد.

۲. هماهنگی بین اندام‌های مختلف بدن و پرورش مهارت‌های حسی - حرکتی (راه رفتن، دویدن، پرتاب کردن، پریدن و ...)

۳. توجه به تقویت دقت و تمرکز و عکس‌العمل به موقع و پرورش خلاقیت

لازم است بازی علاوه بر تقویت دقت و تمرکز، زمینه‌های رشد خلاقیت، اعتماد به نفس، تصمیم‌گیری فردی، نگاه تازه و جدید به دنیای اطراف، کشف و حل مسئله، پاسخ به‌موقع و ... را فراهم آورد.

۴. دارا بودن تعبیر منطقی (معنا و مفهوم)

فعالیت‌ها و رفتارهای موجود در بازی باید تعبیر منطقی داشته باشد؛ برای مثال، در بازی «گرگم به هوا» وجود تعبیر منطقی گرگ و گوسفند دلیل تعقیب و گریز آن دو است.

۵. وجود رابطه‌ی منطقی بین بخش‌های مختلف بازی

این بخش موجب درک و عملکرد خوب کودک و انسجام و جذابیت بازی می‌شود.

مثال: ارتباط و هماهنگی که بین گفتن نام پرنده و کلمه‌ی «پر» و بالا بردن دست در بازی «کلاغ پر» وجود دارد.

۶. پرهیز از ارائه‌ی روش‌های نامناسب در برخورد با کودکان ناموفق:

بازی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که بر اعلام برنده و بازنده تأکید زیادی نشود. لازم است طراح بازی به این نکته توجه کند که کودکی که توان انجام درست فعالیت را ندارد، نباید مدت طولانی از بازی اخراج شود؛ چون فرصت کسب مهارت را از دست خواهد داد. پیشنهاد می‌شود در صورت عدم موفقیت کودک، نقش جدیدی به او داده یا انجام فعالیت به او واگذار شود.

ک توصیه‌ها

- لازم است در طراحی بازی‌ها از عناصری چون ریتم، نقش‌پذیری، شعر، تحرک و جنب و جوش که مورد علاقه‌ی کودکان است و سبب جذابیت بازی می‌شود، استفاده‌ی مناسب شود.
- گردآوری و ارائه‌ی بازی‌های بومی و سنتی مناسب با سن مخاطبان، در حفظ فرهنگ بومی مؤثر بوده و با روحیات کودکان آن محل نیز سازگار است. در ضمن استفاده از زبان، اعتقادات و باورها، لباس، گیاهان و عناصر طبیعی هر محل در تولید بازی به‌نوعی از توجه به عناصر بومی و محلی محسوب می‌شود.
- بازی‌های گروهی و جمعی، موجب اجتماعی شدن کودک و کسب مهارت لازم در برخوردهای اجتماعی می‌شود. در این‌گونه بازی‌ها تمام کودکان درگیر و فعال‌اند؛ به‌دلیل وجود این‌گونه مزایا طراحی و استفاده از بازی‌های جمعی و گروهی در این دوره توصیه می‌شود.
- طراحی بازی‌ها باید به‌گونه‌ای باشد که ضمن ایجاد رقابت سازنده و سالم، سبب همکاری در گروه شود و کمک‌کردن، مشارکت و مسئولیت‌پذیری را گسترش دهد تا متناسب با دوره‌ی سنی، صفات نیک اخلاقی مانند همدلی با دیگران، محبت، گذشت، کنترل عواطف، پذیرش واقعیات به‌هنگام شکست و پیروزی، بردباری و رعایت نوبت و... را تقویت کند.

■ نمایش خلاق

نمایش خلاق یک روند علمی و گروهی کار با کودک است که در آن، مربی با تشخیص توانایی‌ها و نیازهای کودکان و با کمک خودشان، مفهومی را در قالب نمایش به‌صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهد.

نمایش خلاق، یک تمرین برنامه‌ریزی شده برای یادگیری کودک و وسیله‌ای برای بیان آزادانه‌ی ایده‌ها، احساسات و رفتارهای اوست.

نمایش خلاق، یک فعالیت لذت‌بخش است که در آن، کودکان به‌واسطه‌ی حرکت، پانتومیم، بدیهه‌گویی، نقش بازی کردن و شخصیت‌پردازی را به‌طور تجربی می‌آموزند.

نمایش خلاق، راهی برای بهره‌گیری از هنر در آموزش است و به منزله‌ی یک شیوه‌ی مطلوب یادگیری است و درعین‌حال باعث رشد شخصیت و پرورش ذهن و خلاقیت کودکان می‌شود. در نمایش خلاق، ساخت یک قصه یا نمایش در سطح حرفه‌ای و مطلوب هدف نیست؛ بلکه کیفیت مسیری که کودک به همراه مربی طی می‌کند و مشارکت او در تمام مراحل موردنظر است.

◀ معیارها

۱. فعالیت، مطابق با تعریف نمایش خلاق باشد.

نمایش خلاق یک روند علمی و گروهی کار کودک است که در آن، مربی با تشخیص توانایی‌ها و نیازهای کودکان و با کمک خودشان، مفاهیمی را در قالب نمایش (بازیگری و نقش بازی کردن) به صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهد.

۲. فعالیت باید، متناسب با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی کودکان طراحی شود.

۳. انتخاب موضوع در راستای اهداف این برنامه باشد.

در بیان موضوع و محتوای نمایش باید اولاً به نقش‌های جنسیتی کودکان توجه کرد، ثانیاً به رشد تربیتی کودک مبتنی بر آموزه‌های دینی توجه ویژه کرد و ثالثاً، موضوع برای کودک قابل درک و فهم باشد.

۴. در نمایش خلاق، روند فعالیت مهم‌تر از نتیجه‌ی آن است.

در نمایش خلاق، آماده شدن یک قصه یا نمایش در سطح مطوب و حرفه‌ای، هدف نیست بلکه مهم‌تر از آن، کیفیت مسری است که کودک به همراه مربی طی می‌کند و در تمام مراحل کار، مشارکت مستقیم دارد.

نکته: هدف از نمایش خلاق، تربیت هنرمندان حرفه‌ای نیست.

۵. در نمایش خلاق، تأکید بر امکانات و تجهیزات نیست.

نمایش خلاق، تنها به یک گروه کودک، یک مربی واجد شرایط (خلاق و همراه با کودک در تمام مراحل و نه فرمان‌دهنده) و فضایی که بتوان در آن به راحتی فعالیت کرد نیاز دارد.

نکته: چون در نمایش خلاق تأکید بر نقش‌آفرینی کودک است. وجود امکاناتی مثل لباس خاص نمایش، وسایل صحنه، گریم، موسیقی و... ضروری نیست در صورت وجود این‌گونه امکانات در مراکز آموزشی می‌توان از آنها استفاده کرد.

۶. در نمایش خلاق باید آزادی عملی نسبی برای کودک وجود داشته باشد.

دادن آزادی عمل به کودک ضمن ایجاد احساس امنیت باعث می‌شود که او با یک حقیقت روبه‌رو شود، آن را جست‌وجو کرده و بر اساس یافته‌های خود عمل کند این، فرصت مناسبی برای کسب تجربه و بیان خلاق توسط اوست.

✓ نکته:

آزادی عمل نسبی به این معناست که کودک در چارچوب برنامه‌ی کلاس آنچه را مربی از او خواسته است، به دلخواه نمایش داده یا بیان کند.

۷. گسترش عنصر تخیل

اگر توانایی به تصور درآوردن آنچه وجود ندارد را تخیل بنامیم، نمایش خلاق باید بتواند تخیلات کودکان را هدایت و گسترش دهد و به امور عینی نزدیک کند. هم‌چنین باید بتواند برخوردهای عملی و عینی کودک را با واقعیت دنیای پیرامونش بیشتر و نزدیک‌تر کند.

۸. نمایش خلاق، باید بتواند باعث برانگیختن، تقویت و پرورش خلاقیت کودک شود.

در نمایش خلاق، توجه به بداهه‌پردازی و خلق کردن در لحظه، باعث برانگیختن خلاقیت شده و استفاده از اعضای بدن و صدا در اجرای نمایش خلاق توسط کودک، تکرار و تداوم آن و همراهی به‌موقع و مناسب مربی در نمایش خلاق موجب تقویت و پرورش خلاقیت می‌شود.

۹. نمایش خلاق، متن از پیش تعیین شده ندارد و اساس کار بر بدیهه‌سازی (بداهه‌پردازی) است.

در نمایش خلاق، همه چیز در لحظه و با کمک خود کودکان خلق می‌شود. متنی برای حفظ کردن وجود ندارد و متنی که از قبل تهیه می‌شود، شرح‌فعلی است که مربی آن را بر اساس موضوع واحد کار و در نظر گرفتن تعداد و نوع تمرینات تهیه می‌کند و چگونگی اجرای تمرینات به‌عهده‌ی خود کودکان است.

۱۰. مشارکت همه‌ی کودکان در تمام مراحل فعالیت

در نمایش خلاق مشارکت کودکان لازم و ضروری است. آنها در مراحل مختلف فعالیت (بحث و گفت‌وگو، اجرای تمرین‌ها، قصه‌سازی و نمایش دادن آن) در کنار مربی مشارکت مستقیم و غیرمستقیم دارند. ضروری است تمام کودکان در فعالیت شرکت کنند و کودکی منفعل نباشند.
نکته: در نمایش خلاق همه‌ی کودکان، شرکت‌کننده، اجراکننده و تماشاگرند.

۱۱. توصیه‌ها

- در نمایش خلاق، مربی نقش راهنما و هدایت‌کنندگی را داشته و مسئولیت طراحی و سازماندهی تمرین‌ها را به‌عهده دارد و نباید الگوی حرکتی به کودکان بدهد.
- فعالیت باید به‌گونه‌ای طراحی شود که کودکان در حین انجام فعالیت به مفاهیم تربیتی، اخلاقی و آموزشی دست یابند و از مستقیم‌گویی پرهیز شود. کودکان، در هر تمرین نکاتی می‌آموزند، در نتیجه به جمع‌بندی یا مرور مطالب آموزشی در انتهای فعالیت نیازی نیست.
- تمرینات باید از ساده به پیچیده، از بی‌کلام به با کلام (خرده‌نمایش‌ها) و از فردی به جمعی طراحی و اجرا شود.
- در نمایش خلاق، مربی باید به جذابیت و شاد بودن فعالیت و همچنین جنبه‌ی سرگرم‌کنندگی اجرای آن توجه کند.
- در نمایش خلاق، مربی به کودکان کمک می‌کند تا (اصل فاصله‌گذاری) را رعایت کنند؛ یعنی، کودکان و مربی، حرکتی پاندولی و نامنظم بین خودشان دارند. چون نمایش خلاق یک جریان آموزشی است در این حرکت پاندولی مطالب آموزشی به‌راحتی رد و بدل می‌شود، ضمن اینکه بر عدم پرورش بازیگران حرفه‌ای تأکید می‌شود.
- مربی لازم است در حین اجرای فعالیت با کودکان و هم‌چنین تعامل کودکان با یکدیگر به‌طور عملی و تا حد امکان غیرمستقیم به‌ارزش‌ها و موضوعات تربیت اسلامی و هم‌چنین به ارزش تربیتی نمایش خلاق توجه کند.
- مربی باید زمینه‌ی مناسب جهت شکوفایی نقش‌های جنسیتی را برای کودکان مهیا کند.

۱۲. مشاهده

مشاهده فرایندی است که از طریق آن به پدیده‌های محیط اطراف توجه می‌کنیم. مشاهده‌ی توصیفی برای یک واقعیت، بدون هرگونه تلاش برای تفسیر آن است. همچنین نخستین گام در پژوهش، آزمایش و انجام قضاوت است. پرورش مهارت مشاهده، سبب می‌شود که کودکان به‌طور آگاهانه در جست‌وجوی اطلاعاتی باشند که بر دانش آنها می‌افزاید. از مهم‌ترین اعمالی که نشان‌دهنده‌ی مشاهده‌ی علمی است، می‌توان استفاده از حواس مختلف / به‌کارگیری وسایل کمکی برای مطالعه‌ی دقیق‌تر (ذره‌بین و...) / توجه به جزئیات مربوط به جسم، پدیده و موضوع و ارتباط با آنها با محیط اطراف / توجه به ترتیب و توالی وقایع را نام برد.

اهداف

- مشاهده‌ی پدیده‌های طبیعی، راهی برای توجه به آفرینش آفریدگار یکتا و شکر نعمت‌های اوست.
- مشاهده راهی برای افزایش دانش محسوب می‌شود.
- مشاهده می‌تواند موجب ایجاد سؤال و انگیزه برای جست‌وجوی پاسخ موردنظر باشد.
- مشاهده می‌تواند انگیزه‌ای برای شروع یک تحقیق باشد.
- مشاهده موجب بسط و گسترش اطلاعات درباره‌ی جنبه‌های مختلف یک موضوع می‌شود.

معیارها

طرح پرسش مناسب

با طرح پرسش‌های مناسب، انگیزه‌ی کودکان برای مشاهده‌ی دقیق‌تر، بهتر و بیشتر بالا می‌رود. توجه دادن به زیبایی‌ها، نظم و فواید مخلوقات الهی، زمینه‌های لازم برای شکوفایی فطرت الهی کودک است.

طرح‌ریزی مناسب برای جمع‌آوری شواهد درباره‌ی یک موضوع یا رویداد

دادن فرصت کافی برای مشاهده‌ی آزاد، فرصت برای بحث درباره‌ی مشاهدات و ترتیب دادن مشاهده‌ی مجدد، سبب می‌شود شواهد بیشتر، دقیق‌تر و معتبرتری در اختیار کودکان قرار گیرد.

برقراری ارتباط بین اجزای پدیده‌های مورد مشاهده و توجه به جنبه‌های مختلف آن

با ارائه‌ی راهنمایی‌های مشخص، به کودکان کمک کنیم تا بتوانند از مشاهده‌ی سطحی بگذرند و به مشاهده‌ی جزئیات و روابط بپردازند.

ایجاد زمینه برای بحث و گفت‌وگو

کودکان از این طریق می‌توانند حاصل مشاهدات خود را برای یکدیگر تعریف کنند. همچنین می‌توان فرصت‌هایی فراهم کرد تا آنها بتوانند ضمن توصیف مشاهدات، به پیش‌بینی فرایندهای مشابه و پیشنهاد فرضیه بپردازند و همچنین درباره‌ی فواید، زیبایی‌ها و نظم موجود در مخلوقات الهی گفت‌وگو کنند.

■ گردش علمی – تربیتی

گردش علمی – تربیتی، فعالیتی است که برای درگیر ساختن کودکان با تجربیات یادگیری نوآورانه و مشارکتی، در محیطی جدید طراحی شده است. گردش علمی – تربیتی، معلمان را قادر می‌سازد تا یادگیری کودکان را از داخل کلاس، به جامعه‌ی بزرگ‌تر (بیرون از کلاس) گسترش دهند. این نوع گردش‌ها برای کودکان، مانند آزمایشگاهی است که یادگیری در آن، از طریق فعالیت‌های جدید در محیط‌های غنی شکل می‌گیرد.

اهداف

- جمع‌آوری اطلاعات از منابع
- عینیت بخشیدن به آموزه‌های دینی و توسعه‌ی درک آنها از طریق تجربه کردن مصادیق و مظاهر آنها در جامعه

- برقراری ارتباط بین آموزش‌های مدرسه‌ای و آموزه‌های محیطی، اعم از طبیعی، فرهنگی و اجتماعی
- توسعه‌ی مهارت‌های ارتباط با دیگران
- آشنایی با اماکن و آثار تاریخی به‌منظور درک تدریجی دستاوردهای تمدن اسلامی و ایرانی

◀ معیارها

۱. فعالیت‌گردش علمی – تربیتی، متمم و مکمل برنامه‌ی درسی داخل کلاس باشد.
۲. فعالیت‌گردش علمی – تربیتی، به افزایش درک و دانش از موضوع منجر شود.
۳. به پرورش درک معنوی و حس دینی کودک بینجامد.
۴. واقعی بودن موضوع مورد مطالعه، مورد نظر است.
۵. فعالیت‌گردش علمی – تربیتی، باید زمینه‌ای مناسب برای طرح سؤال و توسعه‌ی بحث‌های کلاسی فراهم آورد.
۶. موجب علاقه به دستاوردهای تمدن اسلامی و ایرانی بشود.
۷. فعالیت‌های ذوقی و گرایش به هنر را پرورش دهد.
۸. به پرورش مهارت جمع‌آوری اطلاعات و شواهد و مدارک منجر شود.
۹. مهارت‌های کارگروهی و روابط اجتماعی را تقویت کند.

■ آزمایش

آزمایش علمی، یک تجربه‌ی کاملاً علمی تعریف شده و کنترل شده است که دیگران نیز با انجام آن به همان نتیجه برسند. آزمایش علمی، به کودکان کمک می‌کند تا راه‌حل‌های علمی را با استفاده از روش‌های دانشمندان کسب کنند، اطلاعات مفید علمی را مستقیماً به دست آورند، مفاهیم علمی را بشناسند و آنها را به‌کار گیرند و حتی تعمیم دهند. آزمایش یکی از شیوه‌های اکتشاف است و از این‌حیث می‌توان آن را در سه دسته اکتشاف به روش آزمون‌وخطا، اکتشاف تصادفی و پژوهش طراحی شده، گروه‌بندی کرد. هدف نهایی، توانمندی کودکان در طراحی پژوهش، اجرا و ارزیابی نتایج آن است؛ اما با توجه به محدودیت‌های مخاطبان دوره، می‌توان اهداف و نتایج مورد انتظار را تعدیل کرد، به‌گونه‌ای که برخی از مشاهدات در دوره‌ی پیش‌دبستان، طراحی آزمایش علمی پیچیده‌تر بعدی باشد.

☞ اهداف

- آزمایش برای کودکان ایجاد سؤال می‌کند.
- آزمایش می‌تواند به قسمتی از سؤال‌های کودکان درباره‌ی نظام آفرینش پاسخ دهد.
- آزمایش به کودکان کمک می‌کند که برداشت‌های خود از پدیده‌های پیرامون را به محک تجربه بگذارند و از درست یا نادرست بودن آنها اطمینان حاصل کنند.

□ آزمایش و رسیدن به نتایج یکسان، می‌تواند به تدریج کودکان را با نظرم و قانونمندی جهان آفرینش آشنا کند.

◀ معیار

□ طرح‌ریزی فرصت‌هایی که طی آن، کودکان بتوانند به دست‌کاری در متغیر یا متغیرهای مورد مشاهده بپردازند.

پیش‌بینی کردن فرصت مناسب برای کودک، جهت مشاهده‌ی نتایج کار که بر اثر دست‌کاری و تغییر موقعیت، شرایط و عوامل به وجود آمده است.

□ قرار دادن فرصت‌هایی در اختیار کودکان تا نتایج آزمایش را در شرایط و موقعیت‌های مشابه تفسیر و پیش‌بینی کنند و به نقش وجود یا عدم یک عامل توجه کنند (زمینه‌سازی برای توجه به روابط علت و معلولی میان پدیده‌ها).

□ آزمایش باید توسط خود کودک صورت گیرد، حتی بهتر است طراحی آزمایش و آماده‌سازی مواد، و وسایل نیز توسط کودک انجام گیرد. در صورتی که آزمایش توسط مربی یا فرد دیگری انجام بگیرد و کودک مشاهده‌کننده باشد، به این شیوه «روش نمایشی» اطلاق می‌شود.

□ بحث و گفت‌وگو

بحث و گفت‌وگو، روشی است که براساس فعالیت‌های گروهی کودکان سازماندهی می‌شود و در آن فرصت‌ها و موقعیت‌های آموزشی به‌گونه‌ای پیش‌بینی می‌شود که کودکان قادر باشند و تشویق شوند که ایده‌های خود را به نمایش بگذارند و در فعالیت مشارکت بیشتری داشته باشند. بحث و گفت‌وگو برای یادگیری همه‌ی موضوعات درسی اهمیت دارد. بحث و گفت‌وگو، موجب تعمیق آموخته‌های قبلی و تقویت علاقه و رشد عاطفی کودکان با آن موضوعات می‌شود. از این روش باید در مورد آموزه‌های دینی، مبتنی بر قرآن و عترت – علیهم‌السلام – حداکثر استفاده به‌عمل آید. برای کودکان فرآیند کسب اطلاعات، بر دریافت صریح آن از دیگران ارجح است. موقعیت‌هایی که کودکان مایل و قادرند در آن به بحث و گفت‌وگو با یکدیگر بپردازند، عبارت‌اند از:

۱. گفت‌وگوی غیررسمی:

نوعی گفت‌وگو است که در موقعیت‌های سازمان‌نیافته انجام می‌گیرد و طی آن، کودکان درباره‌ی خود و توانایی‌های خود صحبت می‌کنند.

۲. گفت‌وگو رسمی:

الف: نوع اول: کودکان به‌نوبت درباره‌ی هرچه می‌خواهند، مربوط یا نامربوط صحبت می‌کنند. این جلسات معمولاً ترکیبی از موضوعات، اشیا و تجربیات مختلف را دربرمی‌گیرد. این فرصت‌ها، «زنگ گفت‌وگو»، «زنگ اخبار» یا «زنگ دور هم جمع‌شدن» گفته می‌شوند.

ب: نوع دوم: گفت‌وگوها حول برنامه‌ی روزانه شکل می‌گیرد. در این مرحله، کودکان درباره‌ی تلاش‌های خود و در مورد کار با مواد گفت‌وگو می‌کنند. در پایان هر جلسه، آنها باید فرصتی برای معرفی کارهای خود مثل نقاشی، ساختمان‌سازی، اختراع و مسئله‌هایی که حل کرده‌اند، داشته باشند.

پ: نوع سوم: شامل برنامه‌ریزی گروهی یا حل مسئله به‌وسیله‌ی گروه است. در این حالت، از افراد دعوت می‌شود تا نظریات خود را درباره‌ی یک موضوع مشخص با دیگران در میان بگذارند و برنامه‌های آینده، علاقه‌ها و ایده‌های خود را شرح دهند.

◀ معیارها

□ مربی تسهیل‌گر بوده و مباحث را به سمت شکوفایی فطرت و دستیابی به اطلاعات ضروری هدایت کند.

□ هدف، کامل و وضاح برای بحث تدارک دیده شود.

□ موضوع مورد بحث دارای جنبه‌های گوناگون بوده و باعث به‌کارگیری افکار شود.

□ از شیوه‌های متفاوت (بارش مغزی، تفکر زوجی، تحلیل موردی و ایفای نقش)، برای بیان ایده‌ها استفاده شود.

□ فرصت‌هایی برای مشارکت بیشتر کودکان فراهم شود.

■ تماشای فیلم و آشنایی و استفاده از فن‌آوری‌های نوین

از آنجایی که تماشای فیلم و کارتون به جهات مختلف، مورد علاقه‌ی کودکان است، نمایش فیلم‌های مناسب آموزشی و تربیتی و نیز مشاهده‌ی برخی از برنامه‌های ویژه‌ی پیش‌دبستانی که از سیمای ج.ا.ا. پخش می‌شود علاوه بر سرگرمی و کسب نشاط در آموزش فردی و اجتماعی و توسعه‌ی زبان ارتباطی آنها مؤثر بوده و زمینه‌ی انتخاب و تشخیص فیلم و برنامه‌های مناسب، نقد مشهودات و حتی زمان مناسب برای تماشای آنها را در کودکان فراهم می‌سازد.

از سوی دیگر، نوآموزان، به‌ویژه در مناطق شهری که بعضاً از نعمت حضور در دامن طبیعت بهره‌ی کمی دارند و به سرگرمی‌های خانگی مشغول و با فناوری‌های نوین مثل بازی‌های رایانه‌ای و... مأنوس‌اند، جا دارد مربیان مراکز پیش‌دبستانی، به فراخور شرایط، فرصت و نیاز، شیوه‌های آشنایی و استفاده از آنها را به کودکان بیاموزند تا بدین‌وسیله تدریجاً توان تشخیص و انتخاب صحیح در آنها تقویت شود.

۶- زمان بندی

باتوجه به ویژگی ها و نیازهای کودکان پیش از دبستان در زمان بندی و اجرای فعالیتها توجه به موارد زیر ضروری است:

- ۱- اجرای متنوع فعالیت ها با توجه به حوصله و تمرکز کودک
- ۲- تحرک و نشاط کودک با ایجاد فرصت فعالیت به ویژه در فضای باز
- ۳- زمان بندی سیال، منعطف و متنوع با استفاده از محتوای تلفیقی
- ۴- آزادی عمل مربی در طراحی و تنظیم زمان اجرای واحد یادگیری براساس شرایط و موقعیت (مناسبت ها ، تغییرات آب و هوا و...)
- ۵- آزادی عمل مربی در تکمیل و ارتقاء محتواهای ارائه شده
- ۶- آزادی عمل کودک در اجرای فعالیت ها و پروژه های فردی و گروهی در زمان معین با توجه جدول ذیل
- ۷- انعطاف در ساعات حضور و ارائه خدمات آموزشی و... به کودکان
- ۸- ایجاد فرصت برای حضور والدین در کلاس و همراهی با مربی

نمونه برنامه روزانه در کودکانستانها یا کلاسهای آمادگی

جداول زیر نمونه برنامه روزانه پیشنهادی در کلاسهای دوره آمادگی است. در اجرای این برنامه توجه به موارد زیر ضروری است:

- ۱- دوره آمادگی برای مدت زمان یک ماه و ۸۸ ساعت حضور نوآموزان پیش بینی شده است.
- ۲- روزهای حضور نوآموزان از شنبه تا چهارشنبه و روزانه ۴ ساعت است.
- ۳- هریک از عناوین فوق فرصت و موقعیتی برای دستیابی به هدفهای یازده گانه برنامه تربیت و یادگیری است. به عبارت دیگر هر فعالیتی باید به صورت تلفیقی و برای تحقق تربیت تمام ساحتی انجام گیرد.
- ۴- در فرایند اجرای برنامه لازم است مربی بین فعالیت های قبل و بعد زمینه و ارتباط برقرار نماید.
- ۵- اجرای فعالیت های یاددهی - یادگیری باید مبتنی بر اصول حاکم بر دوره پیش دبستانی باشد.

۶- برنامه قرآن در این دوره صرفاً آموزشی نیست بلکه هدف از آن، ایجاد انس و علاقه در کودکان نسبت به قرآن کریم است.

مدت زمان اجرا به دقیقه	عنوان فعالیت	ردیف
۱۵	استقبال از کودک و ارتباط با والدین	۱
۲۵	برنامه آغازین، نرمش و فعالیت‌های حرکتی و دعا و نیایش و...	۲
۱۵	گفت‌وگوهای آزاد بین کودکان و مربی	۳
۳۰	مرحله اول اجرای فعالیت‌های یاددهی - یادگیری مرتبط با محتوا	۴
۲۵	تغذیه‌ی میان وعده	۵
۳۰	مرحله دوم اجرای فعالیت‌های یاددهی - یادگیری مرتبط با محتوا	۶
۴۰	بازی در فضای باز	۷
۳۰	مرحله سوم اجرای فعالیت‌های یاددهی - یادگیری با انتخاب کودک و هدایت مربی (برنامه کودک صداوسیما ملی و محلی، انجام پروژه‌های فردی و گروهی، دست‌ورزی و...)	۸
۱۰	جمع بندی برنامه های روزانه	۹
۱۰	نظافت و پاکیزگی کلاس و محیط	۱۰
۱۰	ارتباط با والدین و بدرقه کودک	۱۱

۷- ارزشیابی

ارزشیابی بخشی جدایی‌ناپذیر از فرایند تعلیم و تربیت است که در شناسایی نقاط ضعف و قوت برنامه آموزشی و ابعاد مختلف آن کاربرد دارد و برنامه‌ریزان و مجریان بدون لحاظ نتایج ارزشیابی، قادر به بازسازی یا اصلاح و بهبود برنامه نیستند؛ از این رو توجه به فرایند ارزشیابی در برنامه آموزشی دوره پیش از دبستان دارای اهمیت است. بر اساس جهت‌گیری و اهداف این برنامه مبنی بر امانت الهی بودن کودک و زمینه‌سازی برای شکوفایی فطرت توحیدی او، ارزشیابی باید مسیر تربیتی روبه‌رشد او را رصد نماید. به عبارت دیگر ارزشیابی، تضمینی برای سنجش میزان موفقیت و اثربخشی فعالیت‌های تربیت و یادگیری هر دو رکن خانه و مدرسه است. عنصر ارزشیابی در برنامه دوره پیش از دبستان به دلیل ویژگی‌ها و اقتضات کودکان این دوره باید مبتنی بر نظام ارزشیابی کیفی – توصیفی بوده و بیش از ارزشیابی از متری، درصد شناخت ضعف و قوت برنامه و مجریان است؛ به همین منظور ارزشیابی جامع به معنای بررسی تمامی عناصری است که در دوره پیش از دبستان منجر به تربیت و یادگیری کودکان می‌شود اعم از: فضای فیزیکی، تجهیزات، نیروی انسانی، برنامه آموزشی و... است؛ لذا ارزشیابی یکی از آنها بدون توجه به دیگری تأثیر چندانی نخواهد داشت.

اصول ارزشیابی

- ۱- تعیین حد خاصی از یادگیری برای نوآموزان پیش از دبستان از سوی اولیا و مربیان مطلوب نیست و هر نوآموز بر اساس علائق و توانایی‌های خود، به حد خاصی از یادگیری دست می‌یابد؛ بنابراین نباید از کودک انتظار داشت که به تمام آن چیزی که از نظر مربی یا والدین مطلوب است، دست یابد و یا همه فعالیت‌ها را به پایان برساند.
- ۲- به دلیل عدم لزوم ارائه بازخورد به نوآموزان و همچنین به دلیل لزوم ارائه بازخورد به اولیا در شرایط خاص و منحصر به فرد و همچنین پذیرش اصل وجود تفاوت‌های فردی و اولویت در توجه به علائق و نیازهای کودکان، تنظیم و ارائه کارنامه به کودکان و خانواده‌ها در دوره پیش از دبستان مطلوب نیست و باید از آن پرهیز نمود. ارائه گواهینامه پایان دوره نیز با هماهنگی منطقه و استان و مطابق شاکله ارائه شده توسط آنان بلامانع است.
- ۳- ارائه بازخورد نتایج ارزشیابی به کودکان همانند آن چه که در دوره آموزش ابتدایی انجام می‌شود، در دوره پیش‌دبستانی مورد توجه نبوده و بازخوردها فقط در صورت نیاز و ضرورت‌های خاص، با نگاه مثبت به توانایی‌های کودکان، به اولیا ارائه می‌شود. تأکید بر این است که ارائه بازخوردها موجبات نگرانی و ایجاد اضطراب در خانواده را فراهم نسازد.

۴- مربی نقش بسیار مهمی در فراهم‌سازی شرایط تربیتی برای نوآموزان دارد و نقش حرفه‌ای او اقتضا می‌کند که از ایفای سایر نقش‌ها مانند درمانگر، روان‌شناس و... پرهیز نماید. در صورتی که مربی در مواجهه با کودک و شناخت او به موارد مشکوک و مشکلات جسمی (مشکلات شنوایی، بینایی، ضعف در گفتار و...) و یا عاطفی برخورد نماید، لازم است قبل از هر گونه اقدام، با مدیر و یا مشاوران مدرسه مشورت نماید و در صورت لزوم اولیا توسط مدیر دعوت شوند و موارد طرح گردد.

۵- تفاوت‌های فردی کودکان در کلاس‌های پیش‌دبستانی مورد توجه قرار می‌گیرد. چرا که هر کودکی از نظر علائق و توانایی‌های جسمی و عاطفی و ذهنی، متفاوت از دیگران است. مقایسه کودکان با یکدیگر نیز از آفت‌های ارزشیابی است که به روند رشد کودکان آسیب می‌زند.

۶- از آن جا که مربی در نگاه کودکان دارای ارج و قرب بسیار است، تشویق نوآموزان توسط او در انجام فعالیت‌ها و رفتارهای مناسب و کسب توانایی‌ها و... مؤثر است. برای استفاده مطلوب از این شرایط موارد ذیل مورد تأکید است:

* رعایت تعادل و پرهیز از افراط و تفریط

* اولویت در تشویق‌های گروهی بر تشویق‌های فردی

* تمرکز بر نکات مثبت نوآموزان و عدم تمرکز بر ضعف‌ها

* ایجاد زمینه‌های تجارب موفقیت‌آمیز در فعالیت‌های همه کودکان

* اولویت در ارائه مشوق‌های غیرمادی مانند تشویق‌های کلامی بر جایزه‌دادن

* توجه به نقش الگویی مربی و تأثیرگذاری رفتارهای او بر نوآموزان

* برچیده‌شدن کمد جوایز و تلاش در جهت درونی کردن رفتارها از طریق مشوق‌های غیرمادی

* از آنجایی که کودکان از نظر رفتاری با یکدیگر متفاوت بوده و هر کدام ویژگی‌ها و توانایی‌هایی دارند؛ بنابراین یک مربی توانمند باید در هنگام ارزیابی کودکان به این تفاوت‌ها و میزان یادگیری آنها بر اساس ویژگی‌هایشان اهمیت داده و توجه کافی داشته باشد. برخی از کودکان بسیار فعال، اجتماعی، مستقل، کنجکاو، مهاجم و ماجراجو

و برخی دیگر غیرفعال، وابسته، خجالتی و منزوی هستند؛ اما هر کدام از کودکان شخصیت منحصر به فردی دارند و برای ارزشیابی آنها باید شناخت کافی از سوی مربی صورت گیرد.

*مربی آگاه در تمام ساعت حضور کودک در کلاس، او را زیر نظر داشته و به تمام امور و فعالیت کودکان نظارت دارد. هرگونه عدم توجه به آنها از نگاه تیزبین کودک دور نبوده و ممکن است تأثیر بسیاری در رفتار و یادگیری کودک داشته باشد.

*کودکان هرگز به منظور ارزشیابی نباید مورد مقایسه قرار بگیرند. هرگونه مقایسه یا تحقیر باعث ایجاد حس حقارت می‌گردد. مربی توانمند باید بتواند در زمان مختلف و مناسب از تشویق کودکان برای آموزش بهره بگیرد.

*دقت در رفتارهای طبیعی کودکان در زمان‌های مناسب از قبیل انجام بازی‌ها و فعالیت‌ها؛ بهترین زمان برای ارزیابی کودکان است چرا که کودکان در بازی و فعالیت‌ها رفتارهای طبیعی بروز می‌دهند که فرصت مناسبی برای ارزیابی فراهم می‌آورد.

*عدم ایجاد فضای خشک و مستبدانه و عدم وضع مقررات و قوانین سخت جهت بررسی فعالیت آنها می‌تواند علاوه بر بهبود در فعالیت و رفتار آنها، مسیر تکمیل کننده‌ای برای رفع مشکلات آموزشی باشد و در نهایت تأکید می‌گردد که تلاش و کوشش کودکان حتی اگر ایده‌آل‌ترین حالت نباشد باید مورد توجه قرار گیرد.

*توجه به رشد همه‌جانبه مورد بوده و نگاه یک‌بعدی به کودک، در فرایند رشد او تأثیر منفی دارد. هم مربی و هم خانواده باید ضمن توجه به استعدادها و علاقه‌مندی‌های کودک و حفظ آزادی عمل او، از ابعاد مختلف جسمی، عاطفی، اجتماعی و... غافل نباشند.

* تشویق و استفاده از تقویت کننده‌های مادی و... بعد از مدتی کارکرد خود را از دست داده و بی‌اثر می‌شوند؛ لذا بهتر است در مواجهه با فعالیت‌های کودکان، به جای گفتن آفرین و... به اثر تولیدی او با نگاه کردن، مکث، تکان سر یا پرسیدن سؤالاتی در خصوص اثر تولید شده به نوآموز و کار او توجه نماییم. فراموش نکنیم که همه آثار کودکان باید مورد پذیرش مربی قرار گرفته و از هر نوع قضاوت در مورد آثار باید پرهیز گردد.

*ایجاد فضایی آرام، بدون فشار و استرس و اجبار موجب لذت بخش شدن فعالیت برای کودکان است و پویایی و نشاط را به دنبال خواهد داشت.

*در مواجهه با آثار و تولیدات و فعالیت‌های کودکان، مربی به دنبال تولید یک اثر فاخر یا هنری نیست. از این‌رو هر فعالیتی که کودک برای تولید اثر خود انجام می‌دهد، مطلوب است و باید مورد توجه قرار گیرد؛ لذا در فعالیت‌های هنری کودکان فرایند کار مهم‌تر و مطلوب‌تر از نتیجه است.

*موضوع تفسیر نقاشی ممکن است بخشی از فرایند روان‌شناختی ارزیابی و شناخت کودک باشد که از سوی مشاوران و روان‌شناسان در موقعیت‌های بالینی و کلینیکی به کار گرفته می‌شود. از این‌رو تفسیر نقاشی در حوزه کار مربی نیست و بهتر است از ورود به این حوزه خودداری گردد و از هر نوع تفسیر و ارائه حدس و گمان در خصوص علل و عوامل روحی و روانی دخیل در سبک نقاشی و کاردستی و یا رنگ‌های به کار رفته پرهیز نمود. بدیهی است در مواجهه با موارد مشکوک، مشورت با مدیر و مشاوران و سپس گفت‌وگو با خانواده برای ارجاع آنان به مراکز مشاوره مورد تأیید آموزش و پرورش توصیه می‌شود.

روش‌های ارزشیابی

ارزشیابی جزئی از فرایند یادگیری - یاددهی است و در خدمت آن بوده و نمی‌توان آن را جدای از برنامه آموزشی دانست؛ بنابراین روش‌های ارزشیابی پیش از دبستان نیز هماهنگ با سایر اجزای برنامه به تحقق اهداف آموزشی و انتظارات و استانداردهای درج شده در ذیل اهداف متمرکز است. برای این منظور لازم است مربی ابزارهای مناسبی در اختیار گرفته و با کمک آن‌ها اطلاعات مورد نیاز برای ارزشیابی متقن را به دست آورد. از میان ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات در نظام ارزشیابی کیفی - توصیفی که متناسب با برنامه تعلیمی و تربیتی دوره پیش از دبستان باشد، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد.

الف) مشاهده

مناسب‌ترین، پرکاربردترین و علمی‌ترین روش ارزشیابی در مواجهه با کودکان، مشاهده مستقیم رفتارها و فعالیت‌های آنان است. مشاهده دقیق، هدفمند فعالیت‌های فردی و گروهی کودکان مستلزم داشتن ابزارهایی برای ثبت و مستندسازی نتایج است تا مربی بتواند بر این اساس با کنار هم قراردادن نتایج ثبت شده در دوره‌های آموزشی هفتگی، ماهانه و... به شناخت و ارزشیابی بپردازد و به اهداف ارزشیابی نزدیک و نزدیک‌تر شود.

ب) مستندسازی

شیوه‌ای از ارزشیابی است که بر اساس آن، مربی نتایج ملموس و قابل‌مشاهده کلیه فعالیت‌ها و رفتارهای نوآموزان خود را به شیوه‌ای منظم جمع‌آوری و در قالب پوشه کار، فیلم، عکس و... ثبت و نگهداری می‌کند. نگهداری از آن‌ها برای ارائه به خانواده، مدیران، ارزیابان و ناظران و مهم‌تر از آن برای مشاهده روند رشد نوآموزان توسط مربی است که می‌تواند در ادامه یا تغییر روش و محتوای آموزشی او مورد استفاده قرار گیرد.

ابزار ثبت مشاهدات و مستندات:

مشاهدات مربی ممکن است در اثر مرور زمان به فراموشی سپرده شود؛ لذا برای این که بتوان از نتایج مشاهدات مربی از رفتارها و عملکردهای کودک استفاده کرد، به ابزاری نیاز است که بتواند نتایج مشاهدات را در بستر زمان برای مربی فراهم کند. برای این منظور، داشتن دفتر کلاسی و فهرست واریسی و سیاهه رفتار (چک‌لیست)، امکان ثبت نتایج ارزشیابی را برای مربی فراهم می‌کند و علاوه بر آن نظم خاصی به فرایند ارزشیابی داده و در هدفمند کردن آن بسیار مؤثر است.

فهرست واریسی یا سیاهه رفتار شامل لیستی از اهداف و استانداردهای عملکردی است که مشاهدات مربی را نظم داده و آن‌ها به صورت هدفمند ثبت و ضبط می‌کند. به طوری که مربی بتواند با مشاهده مستقیم رفتار یا استاندارد عملکرد در کودک در یک بازه زمانی، با زدن یک علامت یا تیک و یا نوشتن یک یا چند جمله، وقوع یا عدم وقوع رفتار و یا نوع و کیفیت آن را ثبت کند. برای تهیه آن‌ها، مدل‌ها و الگوهای متنوعی وجود دارد و بسته به شرایط می‌توان از انواع آن استفاده کرد؛ بنابراین تهیه چارچوب فهرست واریسی بستگی به روش آموزشی مربی، محتوا و شرایط حاکم بر کلاس خواهد بود.

تهیه و تنظیم: راهبری امور اجرایی و توسعه کودکستان‌ها

سازمان ملی تعلیم و تربیت کودک

۸- اهداف برنامه‌ی زبان آموزی در مناطق دوزبانه

الف) - کسب توانش زبانی و ارتباطی به زبان فارسی

۱. گوش دادن

- ۱/۱. شناسایی نام اشیا و پدیده‌های موجود در محیط
- ۲/۱. درک درست کلمه‌ها، جمله‌ها و گفتمان‌های ساده
- ۳/۱. درک محور اصلی گفته‌ها
- ۴/۱. پیروزی از دستورالعمل‌های ساده و متناسب
- ۵/۱. درک و فهم پیام‌های (کلامی و غیرکلامی) ساده
- ۶/۱. درک آهنگ و لحن کلام
- ۷/۱. تمییز کلام موزون از غیرموزون

۲. سخن گفتن

- ۱/۲. به‌کارگیری واژه‌ها و جمله‌های پرکاربرد با الگوی دستوری مناسب
- ۲/۲. توصیف و روایت ساده درباره‌ی دیده‌ها و شنیده‌ها
- ۳/۲. طرح پرسش‌های ساده و پاسخ‌گویی به این نوع پرسش‌ها
- ۴/۲. به‌کارگیری کارکردها و نقش‌های پرکاربرد زبان
- ۵/۲. به‌کارگیری درست افعال، ضمائر، صفات و قیود

۳. آمادگی برای خواندن و نوشتن به زبان فارسی

- ۱/۳. تصویرخوانی به زبان فارسی
- ۲/۳. صحیح به دست گرفتن مداد
- ۳/۳. وصل کردن خط‌چین‌ها و نقطه‌ها
- ۴/۳. ترسیم خطوط (افقی، عمودی، گرد، سه‌گوش و چهارگوش)

ب) - ارتقای نگرش مثبت به زبان فارسی

۱. علاقه‌مندی نسبت به استفاده از واژه‌ها و عبارات زبان فارسی
۲. علاقه‌مندی به شرکت در گفت‌وگوهای کلاسی و غیر کلاسی
۳. گرایش مثبت نسبت به برقراری ارتباط عاطفی با شنونده
۴. التذاذ از کلام آهنگین فارسی

اصول ناظر بر برنامه زبان‌آموزی در مناطق دوزبانه

▣ اصول حاکم بر محتوا:

۱. در تهیه‌ی محتوا از زبان طبیعی و واقعی استفاده شود.

▣ توصیه‌ها

- الف: داده‌های زبانی به لحاظ دستوری صحیح باشند.
- ب: زبان در موقعیت‌های واقعی و در ارتباط با زندگی روزمره آموزش داده شود.
- پ: واژه‌ها و ساخت‌های زبان فارسی در بافت طبیعی زبان فارسی داده شود.
- ت: فعالیت‌های آموزشی معنادار بوده تا کودکان با ویژگی‌های کاربرد زبان در خارج از کلاس و در محیط واقعی زندگی آشنا شوند.
۲. **واژه‌ها و ساختارها در هر درس مبتنی بر معیارهای آموزشی باشد.**
- الف: واژه‌های جدید در هر درس محدود باشند. (از ۳ تا ۹)
- ب: از پرداختن به واژه‌های ذهنی و غیرعینی در شروع آموزش، خودداری شود. در طول دوره اولویت با آموزش واژه‌های عینی است.
- پ: کل واژگان و ساخت‌های در هر فعالیت، جدید و ناآشنا نباشند و در بافت‌های زبانی آشنا آموزش داده شوند.
- ث: واژگان و ساخت‌های جدید در فعالیت‌های مختلف (نمایش، قصه، بازی، مکالمه، شعر، کاردستی و...) تکرار شوند. در تکرار تلاش شود بافت‌ها زبانی و محتوایی جدید باشند.
- ج: واژه‌های مورد استفاده در فعالیت‌ها از واژگان پایه‌ی کودکان، واژگان مشترک در زبان مادری و زبان فارسی و نیز از واژگان مشترک در زبان مادری و زبان فارسی و نیز از واژگان کتاب پایه‌ی اول هم استفاده شود.
۳. **در آغاز آموزش، افعال کنشی در متن‌ها و فعالیت‌ها، محور و تکیه‌گاه آموزش هستند.**

▣ توصیه‌ها

▣ افعال کنشی مانند خوردن، راه رفتن، پریدن، دیدن، بستن و... به کار گرفته شوند. این افعال قابل نمایش و قابل اجرا هستند و تثبیت آنها در ذهن راحت‌تر است.

۴. **فعالیت‌های آموزشی جذاب و متناسب با درک و علایق و نیازهای آنها باشد.**

ک توصیه‌ها

الف: از دنیای ویژه‌ی کودکان گرفته شده و متناسب با محیط زندگی آنها باشند.

ب: متنوع، کوتاه‌مدت و برانگیزاننده‌ی ذوق و علاقه‌ی کودک باشد.

پ: حواس گوناگون را در فرآیند یادگیری به چالش بکشند. برای آموزش یک واژه یا ساخت زبانی علاوه بر حس شنوایی، حواس دیگر نیز به کار گرفته شود.

ت: در فعالیت‌ها از کارکردهای ذهنی متناسب با کودکان همچون مقایسه، طبقه‌بندی، تجزیه، ترکیب و پیش‌بینی استفاده شود.

ث: فعالیت‌ها می‌تواند در قالب یک مجموعه مرتبط با یکدیگر ارائه شوند.

ج: در تدوین فعالیت‌ها سیر ساده به پیچیده رعایت شود.

چ: در فعالیت‌ها اصل جنسیت و علایق و نیازها و تفاوت‌های فردی و اجتماعی کودکان در نظر گرفته شود.

۵. محتوای فعالیت‌های آموزشی براساس دانش زبانی کودک تهیه و تدوین شوند.

ک توصیه‌ها

الف: از انکار دانش زبان مادری کودک پرهیز شود زیرا زبان و فرهنگ زبان مادری پایه و مبنای خوبی برای آموزش فارسی است.

ب: ضمن ایجاد علاقه و نگرش مثبت به زبان فارسی، حرمت زبان مادری کودکان هم حفظ شود.

پ: به‌کارگیری زبان مادری مورد تحقیر و تمسخر قرار نگیرد.

ت: در مراحل اولیه آموزش می‌توان، از زبان مادری استفاده کرد ولی به‌تدریج زبان فارسی جان آن را می‌گیرد.

۶. محتوای آموزشی، فعالیت محور بوده و از همه‌ی رسانه‌ها و امکانات استفاده شود.

ک توصیه‌ها

الف: از فعالیت‌های مختلفی همچون نمایش، بازی، قصه، شعر، کاردستی، نقاشی، مکالمه و... استفاده شود.

ب: فعالیت‌های خودساخته و پیشنهاد شده توسط کودکان مورد تأکید است.

ت: انتخاب و اجرای فعالیت‌های آموزشی صرفاً به داخل کلاس محدود نباشد. از فضای خارج از کلاس نیز استفاده شود. اشیا و پدیده‌های موجود در کلاس و خارج از کلاس محمل و رسانه‌ی خوبی برای آموزش هستند.

ث: از رسانه‌هایی مثل تصاویر، فیلم، نوار صوتی و تصویری به‌عنوان ابزار مناسب آموزش زبان استفاده شود.

ج: آموزش صرفاً کتاب محور نباشد.

۷. استفاده از اشعار و سروده‌ها و کلام آهنگین در طول این دوره مورد تأکید است.

ک توصیه‌ها

الف: از اشعار کودکان که بیانگر دنیای کودکان هستند استفاده شود.

ب: اشعار فاقد عیوب فنی باشند.

پ: اشعار و سروده های مورد استفاده کوتاه و دارای مضامین محدود باشند.

ت: شعرها مفاهیم عینی و صریح و موضوعات محیط اطراف زبان آموزان را بیان نکنند.

ج: از اجبار کودکان به حفظ نمودن اشعار خودداری شود.

۸. داستان از غنی ترین و مهم ترین فعالیت های آموزش زبان است.

ک توصیه ها

الف: توالی رویدادها در داستان باید صریح و مشخص باشد.

ب: تعداد شخصیت های داستان محدود و روابط بین آنها هم ساده باشد.

پ: ترجمه ای داستان های رایج در فرهنگ بومی منبع خوبی برای زبان آموزی کودکان است.

ت: مفاهیم ساده، عینی و عاطفی در داستان ها گنجانده شوند.

ث: از نتیجه گیری های صریح اخلاقی پرهیز شود.

ج: در اوایل دوره زمان وقوع حوادث و رویدادهای داستان، گذشته، حال و آینده ساده باشد.

۹. محتوای آموزش به جز بهره گیری از آموزه های بومی و محلی، بر آموزه های دینی، ملی و بین المللی نیز استوار است.

ک توصیه ها

علاوه بر داستان های بومی، ملی و مذهبی می توان از داستان های ملل دیگر نیز استفاده کرد.

اصول حاکم بر روش های یادگیری – یاددهی

۱. روش های ایفای نقش، بحث و گفت و گو و زبان های آموزشی، محمل خوبی برای آموزش هستند.

ک توصیه ها

الف: از ایفای نقش برای ایجاد توانش زبانی و ارتباطی استفاده کنید.

ب: واژگان و ساختارهای زبانی را می توان در قالب بازی های زبانی و اجرای نقش در فضایی مفرح، آموزش داد.

پ: بازی های آموزشی جنبه ی رقابتی نداشته باشد؛ بر اعلام برندگی و بازندگی تأکید نشود.

ت: از مفاهیم عینی، صریح و موضوعات محیط اطراف استفاده شود.

ث: از گروه‌های کوچک در بحث و گفت‌وگو، بازی‌ها و نقش‌ها استفاده شود.

۲. تکیه‌ی اصلی در آغاز آموزش، بر مهارت گوش دادن و توجه به دوره‌ی سکوت است.

ک توصیه‌ها

الف: دوره‌ی سکوت به‌عنوان پدیده‌ی رایج در فرایند یادگیری زبان مورد توجه قرار گیرد.

ب: در آغاز آموزش با استفاده از جمله‌های امری و نشان دادن معنای آنها از طریق اجرای فعالیت‌ها می‌توان به کودکان کمک کرد.

پ: کودکان تا زمانی که احساس نیاز و آمادگی نکرده‌اند نباید به سخن‌گفتن وادار شوند. در این صورت وقتی زمان سخن‌گفتن آنها فرا برسد تعداد غلط‌های فاحش در گفتار آنها کمتر خواهد بود.

۳. فرایند یادگیری زبان بیش از تولید آن با شنیدن گفتار معنادار و ارایه پاسخ‌های غیرزبانی معنادار آغاز می‌شود.

ک توصیه‌ها

الف: در آغاز، با زبان‌آموزان ارتباط زبانی برقرار کنید؛ ولی انتظار تولید زبانی نداشته باشید.

ب: از شیوه‌ی Total Physical Response⁵ (پاسخ‌های غیرزبانی به رفتارهای زبانی) که موجب تقویت درک شنیداری است استفاده شود بدون اینکه در طول دوره در کاربرد از این شیوه افراط شود.

پ: با استفاده از حرکات بدنی مفاهیم زبانی را دیداری کنید.

۴. زبان آگاهی تکیه‌گاه آموزش نباشد.

ک توصیه‌ها

الف: از آموزش مستقیم زبان خودداری شود.

ب: با شیوه‌های غیرمستقیم بر ارزش زبان فارسی صحنه گذاشته شود.

پ: از آموزش دستور زبان و ارایه توضیحات زبانی پرهیز شود.

ت: همانند فراگیری زبان مادری، آموزش به‌طور ناخودآگاه و طبیعی انجام شود.

ث: اصلاح خطاهای کودکان در جریان آموزش، به شیوه‌ای غیرمستقیم انجام شود. زیرا تولید نادرست واژه‌ها، ساختارها و جمله‌ها، پدیده‌ای طبیعی است و بروز خطا از سوی آنان امری اجتناب‌ناپذیر است.

اصلاح غلط‌های آنان به‌طور مستقیم نه‌تنها ضرورت ندارد بلکه مانع فرایند یادگیری است.

۵. فضای آموزشی دوسویه، فعال، بانشاط، پرتحرک، امن و لذت‌بخش باشد.

---

⁵ شیوه Total Physical Response در اوایل قرن بیستم توسط جمیز اشرف زبان‌شناس انگلیسی با الهام از یادگیری زبان اول کودک در برخورد با والدین با وی در ماه‌های اولیه‌ی زندگی ابداع شد. در این شیوه معلم اطلاعات زبانی را به‌صورت دستورالعمل‌هایی مثل: بلند شو، بیا اینجا و... در اختیار زبان‌آموزان قرار می‌دهد و زبان‌آموزان هم در واکنش به این اطلاعات زبانی آنها تجزیه و تحلیل کرده و فعالیت موردنظر را انجام می‌دهد.

ک توصیه‌ها

- الف: به کلیه‌ی دانش‌آموزان فرصت شرکت در فعالیت‌ها داده شود.
- ب: کودکان در اجرای فعالیت‌های آموزشی نقش محوری دارند و یادگیری آنها از همدیگر مورد تأکید است. فعالیت‌های یادگیری در گروه‌های کوچک انجام شود.
- پ: از پرسش‌های مداوم، مداخله‌ی آموزشی بیش از حد و تصحیح مداوم گفتار کودکان در کلاس پرهیز شود. نقش هدایتی معلم پررنگ گردد.
- ت: به کودکان اجازه داده شود تا دربارہ‌ی خواسته‌ها و علایق‌شان صحبت کنند.
- ث: توجه دقیق معلم به کودکان و تأیید سخنان آنان ضروری است.
- ج: توجه به شیوه‌ها و سبک‌های متفاوت یادگیری ضروری است.
- ح: در فرآیند آموزش، فضای دیداری – شنیداری ایجاد کنید.
- ۶. برای تثبیت ساخت‌های درست زبان، از مثال‌ها و مصداق‌های متنوع و گوناگون استفاده شود.**

ک توصیه‌ها

ساخت‌های درست زبان در بافت‌های متنوع مطرح و تکرار شوند.

اصول حاکم بر ارزشیابی

۱. ارزشیابی در پیش‌دستان بیشتر به صورت مستمر، غیررسمی و براساس اهداف زبان‌آموزی است.

ک توصیه‌ها

- الف: ارزشیابی، به صورت تدریجی و در فرآیند دوره‌ی آموزشی انجام شود.
- ب: ارزشیابی بیشتر به صورت مشاهده‌ی رفتار زبانی یا از طریق انجام کارهای عملی و به صورت شفاهی است.
- پ: از شیوه‌ی تی پی آر، برای ارزشیابی توانش درکی زبان‌آموزان استفاده شود.
- ۲. هدف از ارزشیابی کسب اطلاع از میزان دانش و توانش زبان فارسی، بهبود کیفیت یاددهی – یادگیری و شناسایی ضعف‌ها و کاستی‌هاست.**

ک توصیه‌ها

- الف: در ارزشیابی به ویژگی‌های کودکان توجه شود. پیشرفت رفتار زبانی هر کودک با خودش مقایسه شود و از مقایسه آنها با یکدیگر خودداری شود.
- ب: ارزشیابی، ابزاری در خدمت آموزش و فرصتی برای تقویت آموخته‌هاست.

۳. ارزشیابی به‌طور غیرمستقیم و بدون آگاهی کودک انجام گیرد.

۴ توصیه‌ها

- الف: ارزشیابی را به‌عنوان بخشی از فعالیت آموزش در نظر بگیرید و از اختصاص زمان خاص به آن خودداری کنید.
- ب: آگاهی زبان‌آموزان از ارزشیابی باعث نگرانی آنها شده و مانع از به‌کارگیری دانش زبانی‌شان می‌شوند.
- پ: در جریان ارزشیابی خطاهای زبان‌آموزان به شیوه‌ای غیرمستقیم تصحیح شوند.

۴. ارزشیابی نیز همانند آموزش، فعالیت محور باشد.

۴ توصیه‌ها

- الف: در حین انجام فعالیت‌های آموزشی، ارزشیابی انجام شود.
- ب: از حس‌های مختلف و فرایندهای مختلف ذهنی کودکان استفاده شود.
- پ: در ابتدای آموزش، تأکید ارزشیابی بیشتر، بر درک زبان است تا تولید آن.
- ت: در بعد تولید زبان از زبان‌آموزان بخواهید درباره‌ی اشیاء، مسائل و مطالب محیط اطراف صحبت کنند. واژگان را نیز بدین صورت ارزشیابی نمایید.
- ث: در بخش افعال زبان، فعل‌های کنشی بیشتر مورد تأکید هستند.

ویژگی‌های مریبان زبان‌آموزی در مناطق دوزبانه (علاوه بر صلاحیت‌های عمومی)

۱. به روش‌ها و فنون آموزش زبان دوم آشنا باشند.
۲. با ویژگی‌های کودکان و نحوه‌ی یادگیری آنان آشنا باشند.
۳. با ماهیت زبان، اصول و نظریه‌های آن و نیز عوامل روان‌شناختی مؤثر در یادگیری زبان آشنا باشند.
۴. به زبان فارسی و گویش محلی آشنا باشند.
۵. از توانایی لازم برای ایجاد نگرش مثبت به زبان فارسی در میان کودکان و خانواده‌ی آنان برخوردار باشند.
۶. با راهنمای تفصیلی برنامه‌ی زبان‌آموزی در مناطق دوزبانه آشنا باشند.
۷. در انجام فعالیت‌های یاددهی – یادگیری، از مهارت کافی برخوردار باشند.